

Maarit Pollari

**KOULUKIELTÄYTYMISEN
KOHTAAMINEN**
Opas lapsen ja perheen kanssa
työskentelevälle

Opinnäytetyö

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK)

2025

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto, Sosionomi
Tekijä/Tekijät	Maarit Pollari
Työn nimi	Koulukieltäytymisen kohtaaminen – Opas lapsen ja perheen kanssa työskentelevälle
Toimeksiantaja	Yksityinen palveluntuottaja
Vuosi	2025
Sivut	43 sivua, liitteitä 22 sivua
Työn ohjaaja(t)	Johanna Hirvonen

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli laatia käytännönläheinen ja tutkimusperustainen opas työelämäkumppanina toimivan, perhepalveluita tuottavan yksityisen palveluntuottajan työntekijöille. Tavoitteena oli vahvistaa työntekijöiden osaamista ja tarjota konkreettisia työvälineitä, jotka tukevat vaikuttavaa työskentelyä ja moniammatillista yhteistyötä. Opas auttaa koulukieltäytymisen tunnistamisessa sekä ilmiön ymmärtämistä ja näin tukee lapsen sekä perheen kanssa työskentelyä asiakkuusprosessissa.

Aineistoa oppaan laatimista varten kerättiin työntekijöille suunnatulla kyselyllä, joka sisälsi sekä määrällisiä että laadullisia kysymyksiä. Kyselyn avulla selvitettiin työntekijöiden kokemuksia osaamisestaan koulukieltäytyvien lasten ja perheiden kanssa työskentelyssä sekä heidän käyttämiään menetelmiä ja oppaaseen liittyviä sisällöllisiä toiveita. Aineistosta muodostettiin tarveanalyysi, joka ohjasi oppaan sisältöön liittyviä valintoja.

Oppaan sisältö rakentui ajantasaisesta tutkimustiedosta, jota tarkasteltiin sosioekologisen näkökulman kautta, huomioiden koulukieltäytymisen muodostuvan yksilö- ja ympäristötekijöiden vuorovaikutuksessa. Lisäksi opas pohjautuu työntekijöiltä kerättyyn aineistoon toimivista työtavoista sekä menetelmistä ja sen toteutusta ohjasivat oppimateriaalien suunnittelua koskevat laatukriteerit. Sisällön kehittämisessä tehtiin tiivistä yhteistyötä työelämäkumppanin kanssa ja hyödynnettiin myös asiantuntijapalautetta sekä kokemustoimijoiden näkökulmia.

Toiminnallisen opinnäytetyön tuloksena syntyi sähköisessä muodossa julkaistu opas, joka sisältää tiiviin teoriakatsauksen koulukieltäytymisen ilmiöstä, konkreettisia työmenetelmiä lapsen ja vanhemman tukemiseen sekä moniammatillisen yhteistyön käytäntöjä. Valmiista oppaasta kerättiin työntekijöiltä palautetta sähköisellä kyselyllä, jonka mukaan opas koettiin selkeäksi, hyödylliseksi ja työssä tarpeelliseksi. Jatkokehittämismahdollisuuksina nähdään oppaan jalkauttaminen työntekijöiden käyttöön, käyttökokemuksen kerääminen asiakastyöstä ja vastaavan oppaan laatiminen asiakkaille.

Asiasanat: koulukieltäytyminen, koulupoissaolot, perhesosiaalityö, moniammatillinen yhteistyö, toiminnallinen opinnäytetyö

Degree title	Bachelor of Social Services
Author	Maarit Pollari
Thesis title	Encountering school refusal – A guide for professionals working with children and families
Commissioned by	Private social service provider
Time	2025
Pages	43 pages, 22 pages of appendices
Supervisor	Johanna Hirvonen

ABSTRACT

The aim of the thesis was to develop a practical and research-based guide for the employees of a private service provider offering family and child welfare services. The guide is intended to support the identification and understanding of school refusal, as well as the work with the child and family throughout the process of work with the client. The purpose was to strengthen employees' professional competence and provide concrete tools that promote effective practice and multiprofessional collaboration.

The material for developing the guide was collected through a survey directed to employees. The survey included both quantitative and qualitative questions that examined employees' self-assessed competence in working with children experiencing school refusal, the methods they already use, and their content-related expectations for the guide. The data formed a needs analysis that guided the selection of the guide's themes and structure.

The guide was based on current research and examined from a socioecological perspective, showing that school refusal arises from the interplay of individual and environmental factors. In addition, the guide is informed by survey data collected from employees regarding effective working methods and tools, and its development was guided by quality criteria for designing learning materials. The content was refined in close collaboration with the commissioner and supplemented with expert feedback and insights from people with lived experience.

The outcome of this practice-based thesis is a digitally published guide that provides a concise theoretical overview of school refusal, concrete methods for supporting the child and parent, and practices for effective multiprofessional collaboration. Feedback collected through an electronic questionnaire indicated that the guide was considered clear, useful and relevant for professional practice. Future development possibilities include implementing the guide within the organization, gathering user experience from work with clients, and producing a corresponding guide for families.

Keywords: school refusal, school absenteeism, family social work, multiprofessional collaboration, practice-based thesis

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	TEOREETTINEN TIETOPERUSTA JA KESKEISET KÄSITTEET	6
2.1	Käsitteitä ja luokitteluja koulupoissaoloista.....	7
2.2	Koulunkieltäytymiseen vaikuttavia tekijöitä.....	8
2.3	Ongelmalliset koulupoissaolot lukuina.....	11
2.4	Moniammatillinen yhteistyö koulunkäynnin tukemisessa	13
2.4.1	Yksityisen palvelutuottajan rooli lastensuojelun työkentällä	15
2.4.2	Työvälineiden ja -menetelmien käyttö sosiaalialalla	16
3	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE.....	17
4	OPINNÄYTETYÖN KEHITTÄMISPROSESSIN TOTEUTUS.....	18
4.1	Suoraviivainen kehittämisprosessi	18
4.2	Suunnittelu.....	21
4.3	Oppaan toteutus	23
4.3.1	Kehittämistyön aineisto, menetelmät ja tulokset.....	23
4.3.2	Oppaan laatiminen.....	28
4.4	Oppaan arviointi	32
5	TUTKIMUSEETTISET SEKÄ LUOTETTAVUUTEEN LIITTYVÄT KYSYMYKSET	34
6	POHDINTA	36
	LÄHTEET	40

LIITTEET

Liite 1. Tutkimustiedote

Liite 2. Eettinen suostumus osallistua tutkimukseen

Liite 3. Kysely henkilöstölle oppaan suunnittelua varten

Liite 4. Palautekysymykset oppaasta työntekijöille

Liite 5. Koulunkieltäytymisen kohtaaminen

–Opas lapsen ja perheen kanssa työskentelevälle

1 JOHDANTO

Ongelmalliset koulupoissaolot peruskoulussa ovat viime vuosina lisääntyneet ja koronaviruspandemia näyttäisi edelleen lisänneen haasteita lasten koulunkäynnissä. Poissalojen vähentämiseksi pyritäänkin valtakunnallisesti tekemään töitä. (Sergejeff 2020, 9.) Vuonna 2023 voimaan tullut perusopetuslain (628/1998, 26. §) muutos velvoittaa kouluja ja kuntia seuraamaan oppilaiden poissaoloja entistä järjestelmällisemmin ja puuttumaan niihin varhaisessa vaiheessa. On sekä inhimillisesti kuin yhteiskunnallisesti tärkeää, että lapsia ja perheitä tuetaan tilanteissa, joissa koulunkäynti on haastavaa (Isola & Syrjänen 2024, 1–2; Opetushallitus 2025a). Koulunkäynti vaikuttaa merkittävästi lasten ja nuorten tulevaisuuteen. Se luo perustan oppimiselle, sosiaalisille taidoille ja myöhemmälle elämänpolulle.

Koulun tehtävä on osaltaan huomioida toiminnassaan, että lapsen on mahdollista kiinnittyä kouluun ja koulunkäynti olisi sujuvaa (Virtanen 2020, 22). Aina pelkästään koulun toimenpiteet eivät riitä, vaan lapsen ja perheen tueksi tarvitaan myös sosiaalialan osaamista ja moniammatillista yhteistyötä. Koulunkäyntiä ei voi erottaa omaksi erilliseksi saarekkeekseen, vaan se on iso osa lasten arkea ja koko perhe-elämää (Sergejeff 2020, 11.) Kotiolot vaikuttavat merkittävästi koulunkäynnin sujumiseen, mutta myös koulunkäynnin haasteet voivat kuormittaa koko perhettä.

Koulukieltäytymistä tarkastellaankin tässä opinnäytetyössä sosioekologisesta näkökulmasta. Koulukieltäytyminen on monisyinen ilmiö, jonka taustalla voi olla esimerkiksi lapsen psyykkisiä haasteita, perhetilanteeseen liittyviä tekijöitä tai myös koulun toimintaympäristöön sekä rakenteisiin liittyviä vaikeuksia. Ilmiö ei synny siis yhden tekijän seurauksena, vaan se rakentuu eri ympäristöjen vuorovaikutuksessa. (Markkanen 2023, 10; Sergejeff 2023, 20.) Moniammatillinen yhteistyö on tärkeässä roolissa koulukieltäytymisen ehkäisyssä ja siihen liittyvien haasteiden ratkaisemisessa. Koulun, sosiaalitoimen ja terveydenhuollon yhteistyö mahdollistaa sen, että lapsen tuen tarpeet tunnistetaan ja niihin voidaan vastata kokonaisvaltaisesti. (Isola & Syrjänen 2024, 1; Pelkonen ja Virtanen 2021, 75.)

Toiminnallisen opinnäytetyöni tarkoituksena on laatia opas lapsiperheiden- ja lastensuojelupalveluita tarjoavan yksityisen palveluntuottajan työntekijöille koulukieltäytymisen kohtaamiseen, lapsen ja perheen tukemiseen sekä moniammatillisen yhteistyön vahvistamiseen. Opinnäytetyö keskittyy lapsen ja perheen kanssa tehtävään työhön sosiaalityön näkökulmasta. Kouluilla ja terveydenhuollon toimijoilla on omat menetelmänsä ja välineensä lapsen tilanteen kartoittamiseen ja tukemiseen, mutta sosiaalityö tuo kokonaisuuteen oman erityisosaamisensa lapsen ja perheen arjen tukemisen, vuorovaikutuksen ja palveluyhteistyön näkökulmista. Avoin vuoropuhelu eri toimijoiden välillä on tärkeää, että lapsi ja perhe saavat oikea-aikaista ja tarvitsemaansa tukea ja näin myös säästetään työaikaresursseja sekä perheen voimavaroja päällekkäiseltä työskentelyltä.

Käytän tässä työssä termiä *koulukieltäytyjä*, vaikka joissakin lähteissä esiintyy ilmaisua *koulua käymätön lapsi* (Friberg ym. 2020) tai muita vastaavia käsitteitä. Valitsin termin, koska se on tiivis, yleisesti käytetty ja koska se kuvaa ilmiötä selkeästi. Viittaan ilmiön kohderyhmään käsitteellä *lapsi*, sillä se on sosiaalityön viitekehyksessä luonteva ja yhdenmukaistaa tekstin terminologiaa. Tarkastelun kohteena ovat ensisijaisesti peruskouluikäiset lapset, vaikka samankaltaisia ilmiöitä voi esiintyä myös nuorilla esimerkiksi toisella asteella. Käytän lisäksi termiä *vanhempi* yksikkömuodossa tekstin selkeyden ja luettavuuden vuoksi, vaikka lapsella voi olla yksi tai useampi vanhempi, huoltaja tai muu vastuuikäinen. Lisäksi jokainen vanhempi on yksilö, jolla voi olla omat yksilölliset kokemuksensa ja tuen tarpeensa, mikä korostaa tilanteiden tarkastelua aina asiakaskohtaisesti.

2 TEOREETTINEN TIETOPERUSTA JA KESKEISET KÄSITTEET

Koulunkäyntiin liittyvät haasteet ovat monisyinen ilmiö, joka heijastuu niin lapsen oppimiseen, hyvinvointiin kuin perheen arkeen. Koulunkäynnin vaikeudet koskettavat usein koko perhettä, ja niiden ratkaiseminen edellyttää eri ammattiryhmien välistä yhteistyötä ja yhteistä ymmärrystä ilmiön taustatekijöistä. Ennen kuin voidaan etsiä toimivia ratkaisuja, on tärkeää määritellä, mistä puhutaan ja millaisin käsittein koulupoissaoloja voidaan tarkastella. (Sergejeff 2020, 11.)

2.1 Käsitteitä ja luokitteluja koulupoissaoloista

Koulupoissaoloja on tutkittu kansainvälisesti laaja-alaisina ilmiöinä, joihin liittyy niin psyykkisiä, fyysisiä kuin sosiaalisia riskitekijöitä. Koulupoissaoloja on tutkittu sekä yleisesti että tiettyihin poissaolotyyppeihin keskittyen. Kearney (2007) on todennut koulupoissaolon olevan merkittävän kansanterveydellisen haasteen, joka kytkeytyy muun muassa mielenterveysongelmiin, päihteiden käyttöön ja koulupudokkuuteen. Koulupoissaolojen tarkastelua varten on kehitetty erilaisia luokittelutapoja poissaolojen taustatekijöiden sekä ilmenemismuotojen mukaan.

Heyne ym. luokittelevat koulupoissaolot neljään eri *poissaolotyyppiin* (School Attendance Problems Types, SAP-types):

1) *Koulukieltäytyminen (school refusal)*

Koulukieltäytymisessä lapsi ei halua mennä kouluun, ja poissaoloihin liittyy usein psyykkistä oireilua, kuten ahdistusta tai masennusta. Tyypillistä on, että vanhemmat tietävät poissaoloista ja pyrkivät aktiivisesti saamaan lapsen kouluun.

2) *Pinnaaminen (truancy)*

Pinnaaminen tarkoittaa luvattomia poissaoloja, jotka voivat olla joko yksittäisiä tunteja, kokonaisia päiviä tai koulussa oleskelua ilman tunneille osallistumista. Tähän ilmiöön liittyy usein käyttäytymisen haasteita, ja vanhemmat eivät useinkaan ole tietoisia lapsen poissaoloista.

3) *Koulusta vetäytyminen (school withdrawal)*

Koulusta vetäytyminen johtuu ensisijaisesti vanhempien toiminnasta. Lasta voidaan esimerkiksi pitää kotona kotitöiden, sisarusten hoitamisen tai muiden syiden vuoksi. Taustalla voi olla myös vanhemman oma ahdistus, halu suojella lasta tai pyrkimys rangaista häntä.

4) *Kouluympäristöstä poissulkeminen (school exclusion)*

Poissulkemisessä koulu itse rajoittaa oppilaan osallistumista opetukseen. Tämä voi tapahtua kurinpidollisista syistä, kuten häiritsevän käytöksen vuoksi, tai tilanteissa, joissa erityistä tukea tarvitsevalle oppilaalle ei pystytä järjestämään riittäviä palveluja. (Määttä ym. 2020, 7; Sergejeff 2020, 22.)

Koulukieltäytymisessä lapsi on siis haluton menemään kouluun ja tähän liittyy tunneperäistä pahoinvointia. Pahoinvointi voi olla tilapäistä ja ilmetä koulunkäyntiin liittyvänä negatiivisena suhtautumisena, joka näyttäytyy esimerkiksi pelokkuutena, raivokohtauksina, surullisuutena tai selittämättöminä fyysisinä oireina. Pitkäkestoinen ja koulunkäyntiä estävä pahoinvointi voi puolestaan ilmetä masentuneisuutena tai univaikeuksina. Lapsi ei yritä salata poissaoloaan vanhemmiltaan tai on lopettanut sen, kun poissaolot ovat tulleet ilmi. Hän ei osoita vakavaa epäsosiaalista käyttäytymistä, vaan vastustus ilmenee tilanteissa, joissa häntä yritetään saada kouluun. Vanhemmat puolestaan pyrkivät saamaan lapsen kouluun ja toivovat tilanteeseen helpotusta. (Heyne 2022.)

Poissaoloja voidaan tarkastella myös toiminnallisten luokkien kautta, joiden on esitetty olevan yhteydessä erityisesti koulukieltäytymiseen ja pinnaamiseen. Kearney ja Silverman (Määttä ym. 2020, 7–8) jaottelevat poissaolojen taustalla vaikuttavat toiminnalliset syyt neljään pääryhmään. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat tilanteet, joissa lapsi pyrkii välttämään kouluun liittyviä kielteisiä tunnetiloja, kuten ahdistusta tai epämukavuutta herättäviä siirtymätilanteita tai toisia oppilaita, jotka koetaan uhkaaviksi. Toisessa ryhmässä poissaolojen taustalla ovat koulunkäyntiin liittyvät sosiaaliset ja/tai arviointitilanteet, joissa lapsi kokee esimerkiksi sosiaalista pelkoa, ryhmätilanteisiin liittyvää jännitystä tai ahdistusta esiintymis- ja koetilanteissa. Kolmanteen ryhmään sijoittuvat tilanteet, joissa poissaolot liittyvät läheisten huomion hakemiseen, kuten haluan jäädä kotiin vanhemman kanssa tai eroahdistukseen, joka vaikeuttaa koulupäivän aloittamista ja läpiviemistä. Neljättä ryhmää puolestaan kuvaa huomion, kiinnostuksen tai palkitsevuuden hakeminen koulun ulkopuolelta, jolloin lapsi voi jäädä kotiin esimerkiksi nukkumaan, pelaamaan, viettämään aikaa ystävien kanssa tai ajautua toimintaan, joka voi sisältää myös riskikäyttäytymistä.

2.2 Koulukieltäytymiseen vaikuttavia tekijöitä

Suomessa on tehty tuoreita tutkimuksia, jotka käsittelevät koulupoissaoloja ja myös koulukieltäytymiseen liittyviä näkökulmia. Vaativan erityisen tuen VIP-verkosto tilasi 2019–2020 tilannekartoituksen yläkoululaisten kouluakäymättö-

myydestä, joka toteutettiin kirjallisuuskatsauksena kouluakäymättömyyden tutkimuksesta 2014–2019 sekä kyselytutkimuksena koulupoissaolojen yleisyydestä yläkoulussa, syistä, niihin puuttumisen tavoista ja lisäkoulutustarpeesta (Määttä ym. 2020, 6). Vuonna 2022 julkaistussa integroivassa kirjallisuuskatsauksessa *Miksi yläkoululainen on poissa koulusta?* (Pelkonen ym. 2022) tarkasteltiin koulupoissaolotyyppeihin liittyviä yksilö- ja ympäristötekijöitä. Katsauksen mukaan aiemmat tutkimukset ovat pääosin keskittyneet pinnaamiseen, ja tulevaisuudessa olisikin tärkeää tutkia poissaolojen eri muotoja laajemmin kuten huoltajälähtöisiä poissaoloja, koulukieltäytymistä sekä koululähtöisiä tekijöitä. Lisäksi katsauksessa korostettiin eri osapuolten (oppilaiden, huoltajien, opettajien ja oppilashuollon) kokemusten huomioon ottamista ilmiötä tutkittaessa. (Pelkonen ym. 2022, 295.)

Katsauksen esiin nostamiin tutkimustarpeisiin on osaltaan vastannut Petra Vesurin (2024) käynnissä oleva väitöstutkimus, joka tarkastelee koulukieltäytymisen vaikutuksia vanhemmuuteen ja vanhempien tukemisen mahdollisuuksia vertaistuen avulla. Vanhempien kokemusten huomioiminen tuo tärkeän näkökulman koulupoissaolojen ymmärtämiseen ja ennaltaehkäisyyn. Heidän osallisuutensa vahvistaminen sekä koko perheen kanssa tehtävä työskentely ovat keskeisiä lähtökohtia myös tämän opinnäytetyön ja oppaan sisällön rakentamisessa.

Lapsen koulukieltäytymiseen voi vaikuttaa hyvin monet eri syyt, joita voidaan luokitella niin yksilötekijöihin, kuin ympäristötekijöihin. Tuomo Virtanen ja Jenni Pelkonen on teoksessaan *Poissa porukasta* (2023) koonneet tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa koulupoissaoloihin ja eritelleet myös tekijöitä eri poissaolotyyppien taustalla. Mitä useampi riskitekijä lapsen elämässä toteutuu, sitä suurempi on todennäköisyys ongelmallisille poissaoloille. Toisaalta lapsen yksilöllinen kyky kohdata haastavia tilanteita elämässä, vaihtelee suuresti. Moninaisten syiden ja yhteistekijöiden tiedostaminen on tärkeää, kun pyritään ymmärtämään niitä asioita, jotka voivat vaikuttaa poissaolojen ilmenemiseen ja etsimään niihin ratkaisuja. (Virtanen & Pelkonen 2023, 124.)

Yksilötasolla taustavaikuttajina on todettu olevan esimerkiksi tietyt ikävaiheet; koulukieltäytymistä esiintyy enemmän yläasteiässä ja nivelvaiheet – kuten siirtymä ala-asteelta yläasteelle – lisäävät riskiä koulunkäynnin vaikeuksille. Erilaiset terveyteen liittyvät tekijät sekä epämääräiset somaattiset oireet, kuten päänsärky, vatsakivut, pahoinvointi, huimaus ja väsymys, ovat yksi merkittävimmistä syistä koulukieltäytymiseen. Myös erilaiset persoonallisuuden piirteet – kuten neuroottisuus, ekstroversio, avoimuus uusille kokemuksille, sovinnollisuus ja tunnollisuus – voivat vaikuttaa koulunkäyntiin. Lisäksi kehitykselliset neuropsykiatriset häiriöt voivat vaikeuttaa sekä oppimista että sosiaalisten suhteiden muodostamista. Myös vuorokausirytmii ja vähäinen uni sekä liiallinen digitaalinen pelaaminen, sosiaalisen median käyttö tai verkossa vietetty aika voivat muodostua tekijöiksi, jotka osaltaan lisäävät koulupoissaoloja. (Virtanen & Pelkonen 2023, 124–135; Pelkonen ym. 2022, 292.)

Yksilötekijöihin liittyvät myös lapsen motivaatio ja kouluun kiinnittyminen, jotka vahvistuvat silloin, kun koulu vastaa oppilaan autonomian, kyvykkyyden ja yhteenkuuluvuuden tarpeisiin (Virtanen & Pelkonen 2024, 135). Koulukieltäytymisen käsite ohjaa ajattelua ja toimenpiteitä helposti lapseen, mutta yhtä lailla syytä on siis tarkastella myös koulua toimintaympäristönä – sitä, kuinka se tukee ja ylläpitää lapsen koulunkäyntiä. Puhutaankin siitä, mitkä tekijät vahvistavat *kouluun kiinnittymistä*. Näiden tekijöiden voidaan ajatella olevan samoja, jotka alun perin saavat lapsen lähtemään kouluun ja sitoutumaan koulunkäyntiin. (Virtanen 2020, 22.) Koulun tärkeä tehtävä onkin osaltaan huolehtia siitä, että se tarjoaa ympäristön, joka tukee lapsen koulunkäyntiä ja kouluun kiinnittymistä.

Ympäristötekijöitä voidaan nähdä olevan perheeseen liittyvät tekijät, vertaistekijät, koulutekijät sekä yhteisö- ja yhteiskuntatekijät (Virtanen & Pelkonen 2023, 125). Vertaispaine, kiusaaminen ja yksinäisyys voivat lisätä koulusta vetäytymistä tai lisätä haluttomuutta osallistua koulun sosiaaliseen ympäristöön. Koulun tasolla poissaoloihin voivat vaikuttaa koulun yleinen ilmapiiri, opettaja–oppilassuhteiden laatu, opetuksen toteutus, koulun koko sekä fyysiset oppimisympäristöt. Myös yhteisö- ja yhteiskuntatasolla vaikuttavat tekijät, kuten saatavilla olevat oppilashuollon resurssit ja moniammatilliset palvelut, voivat

joko tukea tai heikentää lapsen koulunkäyntiä. (Virtanen & Pelkonen 2023, 139–145; Pelkonen ym. 2022, 293–294.)

Vanhemmuuteen liittyvistä tekijöistä koulukieltäytymistä voivat lisätä perheessä tapahtuvat kuormittavat elämäntilanteet, kuten ero, läheisen kuolema, sairastuminen tai työttömyys. Kaltoinkohtelu ja laiminlyövä vanhemmuus voivat myös osaltaan olla vaikuttamassa lapsen koulunkäyntiin. (Virtanen & Pelkonen 2023, 136–139.) Vanhemmalla on myös tärkeä rooli lapsen kouluun kiinnittymisessä. Kun vanhempi on kiinnostunut lapsen koulunkäynnistä, puhuu myönteisesti koulusta ja kannustaa lasta opiskelemaan, on hän osaltaan vahvistamassa kouluun kiinnittymistä (Sergejeff 2023, 32; Pelkonen ym. 2022, 292).

2.3 Ongelmalliset koulupoissaolot lukuina

Tarkkaa tietoa poissaolojen ja koulukäymättömien lasten määrästä ei ole, mutta koulupoissaolojen arvellaan viime vuosina lisääntyneen (Isola & Syrjänen 2024, 1). Poikkeusolot, jotka koronapandemia aiheutti peruskoulua käyville, ovat entisestään lisänneet oppilaiden poissaoloja (Karvi 2023).

On haasteellista määritellä tarkkaa rajaa sille, milloin oppilaan poissaolotun- tien määrä kasvaa ongelmalliseksi, koska siihen vaikuttavat myös oppilaan yksilölliset tekijät kuten, millaiset vaikutukset poissaololla on oppilaan oppimiselle, hyvinvoinnille ja toimintakyvyille. Yhtä lailla poissaolon luvallisuus ja luvattomuus ovat tulkinnanvaraisia ja perustuvat pitkälti vanhemman valitsemaan merkitsemistapaan. (Sergejeff 2023, 14.) Kouluissa on myös ollut vaihtelevat käytännöt merkitä poissaoloja, koska poissaoloilmiöön liittyvät yhte-neväiset käsitteet eivät ole vakiintuneena käytössä ja esimerkiksi koulupoissa- olotyyppien tunnistaminen vaatii osaamista (Markkanen & Pusa 2023, 7). Jos poissaolojen seuraaminen on ollut kouluissa vaihtelevaa ja tulkinnanvaraista, voidaan olettaa, että erityisesti koulukieltäytymiseen liittyvää poissaolodataa ei ole saatavilla.

Joka tapauksessa pitkittyessään ja toistuessaan kaikenlaiset poissaolot ovat ongelmallisia, ja tutkimusten perusteella voidaan määritellä rajoja, joiden täytyessä herää huoli poissaoloista ja niiden mahdollisista seurauksista (Sergejeff 2023, 9, 14). Lapsen koulupoissaoloa voidaan pitää ongelmallisena esimerkiksi silloin, kun oppilas on poissa vähintään neljänneksen lukukauden opetuksesta, kun poissaolot jatkuvat kahden peräkkäisen viikon ajan niin, että kouluun lähtemisen vaikeudet haittaavat perheen arkea, tai kun poissaoloja kertyy yhteensä kymmenen päivää 15 viikon ajanjaksolla (Isola & Syrjänen 2024, 8).

Siihenkään, milloin koulu puuttuu poissaoloihin, ei ole yksiselitteistä vastausta, mutta opetushenkilöstö arvioi sen tapahtuvan siinä kohtaa, kun poissaoloja on oppilaalla kertynyt 31–50 tuntia. Suomessa arvioidaan, että ongelmalliset poissaolot koskettavat 4000–6000 oppilasta. Näillä lapsilla koulunkäymisen vaikeudet kestävät yleensä vuoden tai alle, mutta noin 45 prosentilla ongelmalliset poissaolot kestävät yli kaksi vuotta. (Isola & Syrjänen 2024, 8.)

Suomessa lisääntyviin koulupoissaoloihin on vastattu erilaisilla kehittämishankkeilla, joissa on osaltaan pyritty etsimään ratkaisuja koulunkäynnin haasteisiin ja koulupoissaolojen kasvuun. Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti vuonna 2021 Sitouttavan koulu yhteistyön kehittämishankkeen, jonka tavoitteita oli esimerkiksi vahvistaa oppilaiden läsnäoloa koulussa ja vähentää poissaoloja perusopetuksessa. Hankkeen tuloksena laadittu *Yhteisellä koulutiellä –Käsikirja perusopetuksen oppilaiden läsnäolon tukemiseen ja poissaolojen vähentämiseen*, tarjoaa kunnille ja kouluille suuntaviivoja poissaolojen ehkäisyyn ja seurantaan. (Sergejeff 2023, 9–10.)

Turussa kehitetty *Kotoa kouluun -toimintamalli* (Isola & Syrjänen 2024) on tuonut koulunkäynnin tueksi sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia perhevalmentajina. Mallin tavoitteena oli vähentää koulukäymättömien lasten ja koulupoissaolojen määrän, tukea heidän perheitään sekä kehittää varhaisen puuttumisen ja koulupudokkuuden ehkäisyn käytäntöjä. Systemisellä otteella toteutetun työskentelyn vaikutusten on todettu olevan myönteisiä sekä lasten että vanhempien näkökulmasta. (Isola & Syrjänen, 2024, 1.)

Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri julkaisi vuonna 2020 teokset *Takaisin kouluun – koulua koulukäymättömille* (Palmu 2020) ja *Kohti koulua – Hemmasit-tare-malli kouluikäymättömien tukena* (Friberg ym. 2020), jotka tarjoavat sekä teoriatietoa että konkreettisia työvälineitä myös erityisesti koulukieltäytyvien lasten ja heidän perheidensä tukemiseen. Kognitiiviseen käyttäytymisterapiaan (KKT) pohjautuvat menetelmät on todettu hyödyllisiksi kroonisesti koulukäymättömien lasten tukemisessa (Friberg ym. 2020, 15). Esimerkiksi Maynard ym. (2015) ovat tarkastelleet systemaattisessa katsauksessa ja meta-analyysissä psykososiaalisten interventioiden hyödynnettävyyttä koulu-kieltäytymiseen puuttumisessa. Niiden vaikuttavuudesta on siis olemassa tutkimusnäyttöä, vaikkakin lisätutkimukset aiheeseen liittyen ovat edelleen tarpeen.

2.4 Moniammatillinen yhteistyö koulunkäynnin tukemisessa

Lapsen ja perheen oikeus saada tietoa palveluista sekä vastaanottaa heidän tarpeisiinsa vastaavaa tukea on turvattu useassa laissa (ks. Hallintolaki 434/2003, 10. §; Lastensuojelulaki 417/2007, 14–15. §; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 1. § ja 41. §; Terveystieteidenhuoltolaki 1326/2010, 32. §). Lapsen koulunkäynnin haasteissa voi olla tarpeen olla useita eri toimijoita ja ammattilaisia koulun, sosiaalityön ja terveydenhuollon aloilta. Jokaisella on oma tehtävä lapsen ja perheen tukemisessa. Vaikka kouluilla on tarjolla varsin laaja valikoima tukitoimia, hyvin harvoin kouluhenkilökunta kuitenkaan ehtii käydä esimerkiksi oppilaan kotona (Isola & Syrjänen 2024, 9). Kuitenkin jo ennen kouluun pääsyä lapsi ja vanhempi on voinut joutua ponnistelemaan monin tavoin (Friberg ym. 2020, 38). Lapsi on saattanut tarvita struktuuria aamuun ja ahdistuksen käsittelyyn työkaluja. Vanhempi on voinut tarvita vahvistusta vanhemmuuteen ja keinoja tukea lasta haastavien tunteiden käsittelyssä.

Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014, 41. §) korostetaan *monialaista yhteistyötä*, jossa eri hallinnonalojen toimijat tukevat perhettä heidän tarpeidensa mukaisesti. Tässä opinnäytetyössä käytetään kuitenkin käsitettä *moniammatillinen yhteistyö*. Moniammatillisuuden käsitteen voidaan ajatella olevan sateenvarjo-käsite, jolla kuvataan erilaisia moniammatillisuuden muotoja. Erilaiset työskentelyt voidaan luokitella *rinnakkaiseen moniammatillisuuteen, ammattilaisten*

väliseen moniammatillisuuteen ja intensiiviseen moniammatillisuuteen (Alin ym. 2024, 39–40).

Koulunkäynnin haasteisiin vastaamisen voidaan nähdä sijoittuvan ammattilaisten väliseen moniammatilliseen työskentelytapaan, jossa eri alojen ammattilaiset opetustoimesta, sosiaalitoimesta ja terveydenhuollosta työskentelevät yhteistyössä lapsen ja perheen tukemiseksi (Alin ym. 2024, 40). Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset puhuvat myös *yhteisasiakkuudesta* (Leinonen ym. 2024, 178). Taulukko 1 havainnollistaa miten monet eri ammattilaiset saattavat työskennellä perheen kanssa erilaisten asioiden ja haasteiden parissa.

Taulukko 1. Esimerkkejä lapsen ja perheen kanssa toimivista ammattilaisista eri sektoreilla ja rajapinnoilla (Kooste eri lähteistä)

Koulu	Terveydenhuolto	Sosiaalityö
Opettaja	Lääkäri	Sosiaalityöntekijä
Erityisopettaja	Psykologi	Sosiaaliohjaaja
Rehtori	Psykiatri	Perheohjaaja
Kuraattori	Sairaanhoitaja	Tukihenkilö
Koulukäynninohjaaja	Toimintaterapeutti	Perhevalmentaja
Kouluterveydenhoitaja	Psykoterapeutti	Perheterapeutti
Psyykkari	Lyhytterapeutti	Neuropsykiatrinen valmentaja
Kouluvalmentaja	Neuropsykiatrinen valmentaja	Eläinavusteinen työskentely
Koulusosionomi (Nuorisotyö)	Psykofyysinen fysioterapeutti	

Vaikka lapsen ja perheen oikeus saada tukea sekä tuen toteuttamistavat on pyritty turvaamaan laissa, ei lainsäädäntö yksin takaa laadukasta ammatillista yhteistyötä. Eri organisaatioiden mahdollisuudet vastata yhteisten asiakkaiden

palvelutarpeisiin riippuvat monista tekijöistä, kuten resursseista, toimintakulttuureista ja yhteistyön rakenteista. (Leinonen ym. 2024, 179.) Jotta lainsäädännön tavoite lapsen edun turvaamisesta toteutuisi käytännön työssä, on tärkeää vahvistaa yhteistyötä konkreettisilla keinoilla ja yhteisillä toimintatavoilla.

Yhteistyön vaikuttavuus korostuu erityisesti silloin, kun se on avointa, tavoitteellista ja lapsen etua edistävää. Yhteinen ymmärrys tilanteesta, sekä selkeät toimintatavat, tukevat lapsen hyvinvointia ja auttavat löytämään ratkaisuja koulunkäyntiin liittyviin vaikeuksiin. (Alin ym. 2024, 40.) Pelkonen ja Virtanen (2021, 75) ehdottavat moniammatillisen yhteistyön kehittämiseksi esimerkiksi tiedonkulun tehostamista, selkeää tavoitetta ja tehtävänjakoa, hyvää valmistautumista yhteisiin tapaamisiin ja vastuunhenkilön valintaa lapsen tueksi, joka seuraa prosessin etenemistä sekä kokoaa tarvittaessa moniammatillisen ryhmän yhteen.

2.4.1 Yksityisen palveluntuottajan rooli lastensuojelun työkentällä

Hyvinvointialueet ostavat yksityisiä palveluita tehostaakseen toimintaansa ja saadakseen joustavuutta ja vaihtoehtoja erilaisiin palvelutarpeisiin. Palveluiden ulkoistaminen on nähty myös keinona ennakoida ja hallita kustannuksia sekä säilyttää palvelut omalla alueella (Nykönen 2020, 433). Yksityiset sosiaalialan palveluntuottajat täydentävät siis julkisia palveluja. Ostopalveluita sääntelee laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2012). Laki sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta (741/2023) sääntelee yhtä lailla julkisen sekä yksityisen palveluntuottajan toimintaedellytyksiä ja niiden on täytettävä samat perusedellytykset. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2025a.) Valtakunnallisena lupa- ja valvontaviranomaisena toimii Valvira ja aluehallintovirastot (AVI) ohjaavat ja valvovat niin hyvinvointialueiden järjestämiä, kuin yksityisten sosiaalihuollon palveluita (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2025b).

Yksityiset sosiaalialan palveluntuottajat voivat siis täydentää perheen kanssa tehtävää työskentelyä, tuomalla mukaan joustavia ja kohdennettuja tukipalveluja, jotka tukevat perheiden arkea ja myös ennaltaehkäisevät ongelmien syvenemistä. Lastensuojelussa yksityisen palveluntuottajan rooli on toimia lapsen, nuoren ja perheen rinnalla. Työskentely on kuntouttavaa ja tavoitteena on

hahmottaa perheiden vahvuuksia ja voimavaroja sekä tuen tarpeita. Erilaiset tukitoiminnot voivat tuoda näkyväksi täydentävää tietoa viranomaisen päätöksenteon tueksi, kun sosiaalityöntekijä tekee arviota perheen tilanteesta. (Asikainen ym. 2018.)

Oman työelämäkumppanin asiantuntijan mukaan yksityisen palveluntuottajan roolina on tarjota lapselle ja perheelle sosiaalialan ammatillista tukea, joka täydentää julkisia palveluita ja edistää yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Työskentely voi tapahtua eri sektoreiden rajapinnoilla, mikä edellyttää avointa vuoropuhelua ja yhteistä tavoitteenasettelua lapsen ja perheen parhaaksi. Kun lapsen koulunkäynti vaikeutuu tai ilmenee koulukieläytymistä, tilanne kuormittaa usein sekä lasta että perhettä. Työelämäkumppanini tarjoaa perheille perhetyötä ja perheohjausta, ammatillista tukihenkilötyötä sekä erityistä tukea koulunkäyntiin, jolla pyritään turvaamaan lapselle tasavertainen mahdollisuus osallistua opetukseen. Työntekijöillä voi olla erityistä osaamista esimerkiksi neuropsykiatrisista haasteista, mikä vahvistaa heidän rooliaan moniammatillisessa yhteistyössä. Perhetyöntekijät ja tukihenkilöt voivat tarjota tukea kotiin sekä toimia sillanrakentajina kodin, koulun ja muiden toimijoiden välillä.

2.4.2 Työvälineiden ja -menetelmien käyttö sosiaalialalla

Sosiaalialalla erilaiset työmenetelmät ovat osa vaikuttavuuteen pyrkivää asiakastyötä. Työmenetelmien käyttö vaatii ammatillista näkemystä ja tietämystä työvälineestä, jota missäkin menetelmätyöskentelyssä voi hyödyntää niin että sen käyttö palvelee tavoitteellista asiakasprosessia. Itsessään *työväline* -käsite on laaja-alainen ja käsittää niin konkreettiset aineelliset välineet, mutta myös työntekijä itse omalla persoonallaan, toimii vuorovaikutustilanteessa asiakkaan kanssa osana menetelmätyöskentelyssä. (Hirvonen 2015, 20.)

Menetelmäosaaminen onkin toimintojen kokonaisuus, joka edellyttää monenlaista tieto- ja taito-osaamista (Hirvonen 2015, 20). Tärkeää on se, että työntekijä ymmärtää työskentelyn tavoitteellisuuden sekä myös teoreettisen jäsenyksen avulla kykenee hahmottamaan kokonaisuuden sekä sen, missä tilanteessa valitsema työmenetelmä toimii, miten se toimii ja kenelle se soveltuu.

Ihmisten kanssa tehtävässä työssä toimintaa ja ohjausta toteutetaan vuorovaikutuksessa ja usein keskustelun kautta. Yksinkertaisimmillaan lomakkeen

täyttämisenkin toimii menetelmätyöskentelynä. Mikäli keskustelumenetelmät eivät kuitenkaan tuota tulosta, on käytössä myös monenlaisia toiminnallisia menetelmiä asiakastyössä hyödynnettäväksi. Toiminnalliset menetelmät voivat olla esimerkiksi taidelähtöisiä, kuten musiikkiin, liikkeeseen, erilaisiin kortteihin, tanssiin, luovaan kirjoittamiseen, tarinoihin ja kuvalliseen taiteeseen liittyviä. Myös liikunnallisia ja arkitoimintaan liittyviä työvälineitä voi hyödyntää menetelmätyöskentelyssä asiakkaiden kanssa. Lasten kanssa leikit ja pelit toimivat hyvin työskentelyn välikappaleena. Myös ryhmätoiminta tukee usein monen menetelmän käyttöä, kun vuorovaikutustilanteet tulevat osatekijäksi toiminnalle. (Asikainen 2015, 6.)

3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITE

Opinnäytetyön tarkoituksena on laatia opas perhepalveluita tuottavan yksityisen palveluntuottajan työntekijöille. Oppaan sisältö keskittyy koulukieltäytymisen tunnistamiseen ja sen kohtaamiseen sekä lapsen ja perheen tukemiseen.

Oppaan laatimista ohjasivat seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Miten oppaan toteuttamiseen osallistuneet työntekijät arvioivat omaa osaamistaan koulukieltäytyjän kanssa työskennellessä?
2. Mitä menetelmiä ja työvälineitä työntekijät jo hyödyntävät työskennellessään koulukieltäytyjän ja vanhemman kanssa?
3. Millaisia sisällöllisiä toiveita työelämäkumppanilla on oppaaseen liittyen?

Opinnäytetyön tavoitteena on vahvistaa työntekijöiden osaamista ja tarjota heille työvälineitä, jotka helpottavat koulukieltäytymiseen liittyvien tilanteiden kohtaamista työkentällä. Tavoitteena on mahdollistaa tuki perheille moninaisissa tilanteissa, lisätä yksityisen palveluntuottajan työskentelyn vaikuttavuutta sekä edistää yhteistyötä koulun, sosiaalitoimen ja muiden toimijoiden välillä.

4 OPINNÄYTETYÖN KEHITTÄMISPROSESSIN TOTEUTUS

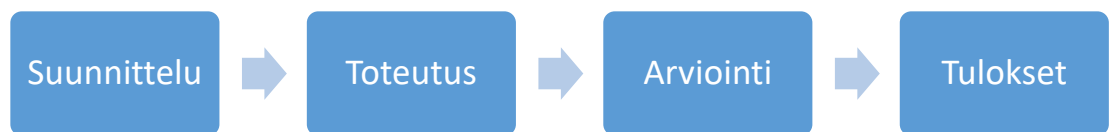
Kehittämistoiminnassa korostuu kehittämisen tarve, yhdessä muotoiltu tavoite, osallisuus ja johtaminen, joiden varaan rakentuu käytännön työskentely. Kehittämistoiminnan tulee aina olla myös tavoitteellisesti tarkoituksenmukaista ja riittävän täsmällisesti suunniteltua. (Salonen 2017, 17, 60.) Omassa kehittämisprosessissani kehittämisen tarve nousi käytännön työstä, jossa työntekijät ja tiimijohtajat olivat havainneet puutteen selkeälle, kokoavalle materiaalille koulukieltäytymisen kohtaamiseen.

Tavoite muotoiltiin yhdessä työelämäkumppanin kanssa, ja se tarkentui prosessin aikana työntekijöiden esiin tuomien havaintojen ja toiveiden pohjalta. Osallisuus toteutui siinä, että tiimijohtajat, perhepsykoterapeutti ja työntekijät osallistuvat sisällön ideointiin, arviointiin ja palautteen antamiseen, mikä vaikutti suoraan oppaan rakenteeseen ja sisältöön. Kehittämistyötä ohjasi selkeä ja vuorovaikutteinen johtaminen: työelämäkumppani toi esille näkemyksensä oppaan tarpeesta ja laatuvaatimuksista, ja minä puolestani vastasin kehittämisen koordinoinnista, kyselyjen toteuttamisesta, aikataulutamisesta ja oppaan sisällön rakentamisesta. Nämä tekijät yhdessä mahdollistivat oppaan syntymisen työyhteisön tarpeita palvelevaksi ja arjen työhön soveltuvaksi työvälineeksi.

4.1 Suoraviivainen kehittämisprosessi

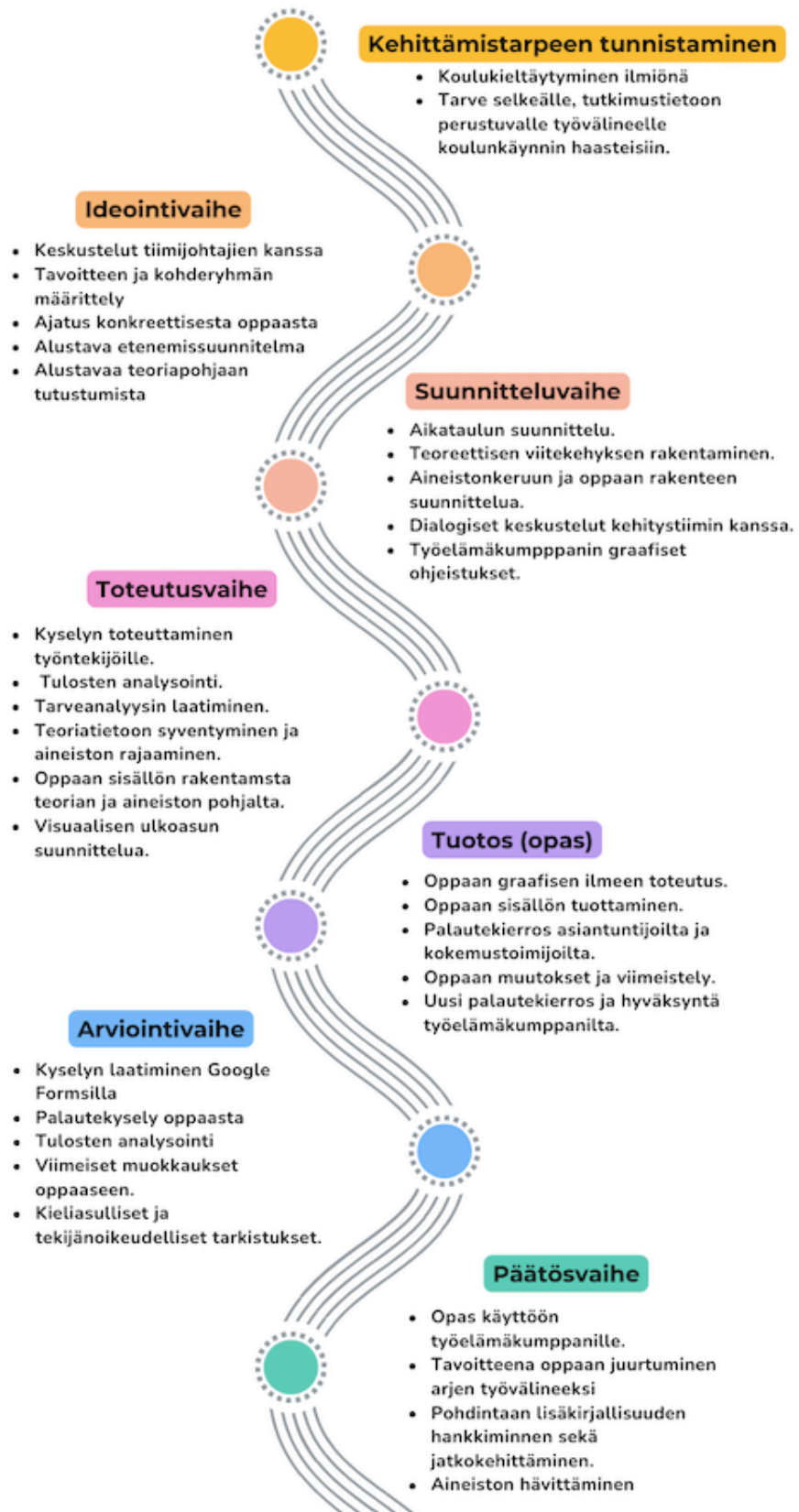
Toiminnallinen opinnäytetyö lukeutuu tutkimusperusteisiin kehittämistöihin. Sitä voidaan usein tarjota vaihtoehdoksi tutkimustyyppiselle opinnäytetyölle, mutta todellisuudessa molemmilla opinnäytetöillä on tutkimuksellinen perusta. (Vilkkä 2021, 31.) Kehittämistoiminnan ensisijaisena tavoitteena on usein jonkun konkreettisen asian tai toiminnan muuttaminen ja se tehdään tietyssä ajassa ja paikassa suunnitelmallisesti. Kehittämistyössä kuitenkin voidaan hyödyntää monia tutkimuksellisia menetelmiä, joilla pyritään tuottamaan kehittämisen kannalta oleellista tietoa ja sen lisäksi hyödynnetään myös aikaisempaa tutkimustietoa. (Salonen 2017, 35.) Omassa kehittämisessä teoretieto toimi taustapohjana ja merkittävänä lähdeaineistona, mutta tavoitteena ei ollut tutkia ilmiötä sinänsä, vaan luoda käytännön työväline ilmiön ratkaisemiseen.

Huolellisesti laadittu opinnäytetyösuunnitelma loi osaltaan perustaa tavoitteelliselle ja johdonmukaiselle kehittämisprosessin suunnitelmalle. Valmis opinnäytetyön suunnitelma on tarkastettu myös työelämäkumppanin laaturyhymässä. Suunnittelin oman opinnäytetyöni kehittämistyön prosessin *suoraviivaisen kehittämisprosessin* (kuva 1) mukaisesti. Siinä vaiheet seuraavat ajallisesti toisiaan edeten tuotoksen tai toiminnan *suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin* avulla lopulliseen tuotokseen ja sen myötä tapahtuneisiin *tuloksiin* (Turunen ym. 2025, 31).

Kuva 1. Suoraviivainen kehittämisprosessi (Turunen ym. 2025, 31)

Suoraviivainen kehittämisprosessi soveltuu hyvin alemman ammattikorkeakoulun opinnäytetyön toteutukseen (Turunen ym. 2025, 32). Koin sen palvelevan hyvin myös oman opinnäytetyöni tavoitteita. Kehittämistoimintaan voidaan nähdä sisältyvän myös seuraavat vaiheet: *kehittämistarpeen tunnistaminen, ideointi, suunnitteluvaihe, toteutusvaihe, tuotos, arviointivaihe sekä päätösvaihe*. Harvoin kehittämis toiminta kuitenkaan etenee aivan suoraviivaisesti, vaan vaiheet nivoutuvat yhteen. (Salonen ym. 2017, 51.) Oman kehittämisprosessin kulku on esitetty kuvassa 2.

Kuva 2. Kehittämistoiminnan eteneminen (Toteutettu Canvalla)

Kuvio havainnollistaa prosessin keskeiset vaiheet sekä sisällöt, jotka toteutuvat oppaan suunnittelussa, toteutuksessa, arvioinnissa sekä tuloksissa.

4.2 Suunnittelu

Opinnäytetyöni aiheen suunnittelu käynnistyi työelämäkumppanin kanssa keväällä 2025. Yhteistyössä tiimin- ja toiminnanjohtajan kanssa tarkastelimme koulunkäyntiin liittyviä haasteita, joita lapsilla ja nuorilla ilmenee ja jotka voivat vaikeuttaa koulutyöskentelyä sekä kuormittaa perheyhteisöä. Keskustelujen perusteella, aihe rajautui koulukieltäytymisen ilmiöön ja siihen, miten lasta ja perhettä pystyttäisiin tukea tässä asiassa. Tämä oli siis *tarve*, joka tunnistettiin ja johon lähdettiin etsimään ratkaisua.

Tiimijohtajien kanssa valitsimme käytännön tuotokseksi työntekijöiden käyttöön suunniteltavan oppaan koulukieltäytymiseen liittyen. *Ideointivaiheessa* ei ole kuitenkaan tarkoituksenmukaista tehdä vielä tarkkoja suunnitelmia lopullisesta tuotteesta (Salonen 2017, 58). Oppaan tarkempi sisältö ja painotukset muotoutuivat myöhemmin kehittämisprosessin aikana teoreettisen tiedon, aineistonkeruun sekä yhteistyökeskustelujen pohjalta.

Suunnitteluvaiheessa täsmennettiin ideavaiheen ajatuksia mitä kehittämisellä tavoitellaan. Jotta tuotos voi olla kaikkia osa puolia tyydyttävä, kehitystiimin jäsenillä täytyy olla mahdollisimman yhteneväinen käsitys kehittämisen kohteesta, sekä myös siitä, mitä kehittämistuotokselta odotetaan (Salonen ym. 2017, 29). Lähtökohtaisesti tavoitteena oli konkreettinen, aidosti hyödyllinen tuotos, tukemaan työntekijöiden ammatillisia valmiuksia työskennellä koulu-kieltäytyjien ja heidän perheiden kanssa. Kun opas palvelee hyvin työntekijän tarpeita, hyötyy siitä myös asiakkaat.

Dialoginen keskustelu tiimijohtajien (2 tiimijohtajaa) kanssa, tuki tavoitteiden asettelua ja kehittämisprosessin suunnittelua. Dialogisessa keskustelussa käydään avointa ja suoraa keskustelua niin, että keskustelun osapuolet löytäisivät yhteisen ymmärryksen siitä mitä tavoitellaan. (Salonen ym. 2017, 56, 61). Kehitystiimin jäsenillä oli mahdollisuus tuoda oma näkemyksensä esille. Suunnittelussa huomioitiin myös ajankäytölliset tekijät, kuten opiskelijan opintopaajakso ja valmistumistavoite sekä työntekijöiden loma-ajat. Yhteisessä tapamisessa keskusteltiin avoimesti esimerkiksi työajallisista resursseista, joita

kehittämistyöhön pystytään työelämäkumppanin puolelta panostamaan. Näiden yhteensovittaminen oli tärkeää, jotta prosessi voitiin rajatussa ajassa toteuttaa kuitenkin laadukkaasti ja sujuvasti. Aikataulutukseen on olemassa erilaisia projektihallinnanvälineitä, kuten Gant-kaavio (ks. esim. Salonen 2017, 85). Itse kalenteroin viikkokohtaisen etenemissuunnitelman.

Suunnitteluvaiheessa on myös tärkeä perehtyä kirjallisuutteen ja tutkimustietoon (Salonen 2017, 60). Olin itse jo alkukeskustelujen jälkeen alkanut kartoittamaan aineistoa toteuttamisvaihetta varten ja minulle oli jäsentynyt melko hyvä käsitys viime vuosien tutkimuksista ja Suomessa toteutetuista hankkeista ilmiöön liittyen. Teoriatiedon tunteminen helpotti ja selkeytti eri kehittämisvaiheiden läpivientiä.

Suunnitteluvaiheessa määrittelin myös kehittämisprosessissa käytettävät menetelmät. On tärkeää valita sellaiset menetelmät, joiden avulla saavutetaan tavoitteen mukainen tuotos (Salonen ym. 2017, 60; Turunen ym. 2025, 32). Kehittämistyössä haluttiin hyödyntää työntekijöiden ammattitaitoa ja kokemustietoa. Tavoitteeksi asetettiin koota työkentältä jo olemassa olevia hyviä käytäntöjä ja menetelmiä. Toinen tärkeä tavoite oli koota työntekijöiden kokemuksia siitä, millaisia haasteita työntekijät ovat asiakastyössä kohdanneet ilmiöön liittyen sekä toiveita sille, mitä sisältöä oppaaseen olisi tärkeä sisällyttää. Aineistonkeruu päätettiin toteuttaa työntekijöille teetettävällä *kyselyllä*, jossa vastaajien on mahdollista vaikuttaa oppaan sisältöön.

Kehittämisprosessin kaikissa vaiheissa on olennaista tehdä aktiivista ja vuorovaikutteista yhteistyötä toimeksiantajan kanssa (Turunen ym. 2025, 31; Vilka 2021, 189). Tiiminjohtajien kanssa sovittiin, että teemme yhteistyötä koko kehittämisprosessin ajan ja heidän asiantuntemustaan voidaan käyttää läpi prosessin, mikäli oppaan laatimisessa tarvitaan konsultaatiota. Sain myös työelämäkumppanin graafiset ohjeet oppaan toteutukseen. Sovimme, että tapamme oppaan luonnosvaiheessa ja katsomme että siihen suunniteltu sisältö palvelee tavoitteita. Suunnitelmassa oli toteuttaa Erätauko-keskustelumenetelmä asioiden läpikäymiseen. Erätauko-keskustelu mahdollistaa dialogisen lähestymistavan, joka tukee rakentavaa ja tasavertaista keskustelua ja menetelmä on muokattavissa hyvin monenlaisiin tilanteisiin (Erätauko s.a.).

Mielestäni sen struktuurisesti etenevät kaava luo hyvän pohjan monenlaiseen kehittämistyöhön.

4.3 Oppaan toteutus

Suunnitteluvaiheen jälkeen siirryin *toteutusvaiheeseen*, jossa tavoitteena oli suunnitelman mukaisesti toteuttaa aineistonkeruu, analysointi ja oppaan toteuttaminen. Toteutusvaiheen tavoitteena oli toteuttaa prosessi, joka yhdistää työntekijöiden kokemustietoa, teoreettista tietoperustaa sekä hyödyntää myös tarvittaessa työelämäkumppanin asiantuntijoita. Seuraavissa alaluvuissa kuvataan toteutuksessa käytetyt aineistot, menetelmät ja niistä saadut tulokset sekä oppaan toteutusprosessi.

4.3.1 Kehittämistyön aineisto, menetelmät ja tulokset

Produktiivista opinnäytetyön kehittämisprosessia tukee erilaisten kehittämisen menetelmien ja välineiden käyttö. Ne ovat työskentelytapoja, jotka auttavat ja sujuvoittavat pääsemään kehitystoiminnan tavoitteisiin. Työskentelyt voivat esimerkiksi edistää keskustelua ja ideointia, osallistaa työyhteisöä tai niitä voi soveltaa kehittämistoiminnan kuvaamiseen ja esittämiseen. Niitä voidaan siis käyttää luovasti kehittämisprosessin eri vaiheissa. (Salonen ym. 2017, 55–56.)

Omassa opinnäytetyössäni hyödynsin alkukartoituksen ja oppaan suunnittelun tukena työntekijöille suunnattua kyselyä, joka sisälsi sekä määrällisiä että laadullisia kysymyksiä. Kysely on aineistonkeruutapa, jossa kyselyyn vastaajat lukevat kysymyksen ja vastaavat samoihin kysymyksiin samassa järjestyksessä (Vilkkä 2007, 28). Kyselyssä kartoitettiin työntekijöiden kokemuksia omasta ammatillisesta osaamisestaan koulukieltäytyvän lapsen ja hänen perheensä kanssa työskenneltäessä, käytössä olevia työmenetelmiä ja välineitä sekä toiveita oppaan sisällöstä.

Työntekijöille suunnattu kysely toteutettiin paperilomakkeella (Liite 3). Tällä aineistonkeruutavalla tavoitteena on kysyä kyselyyn osallistuvilta samat asiat, samassa järjestyksessä ja samalla tavalla (Vilkkä 2007, 28). Kyselylomakkeen laatimisessa keskeiset käsitteet ja teemat muunnettiin mitattavaan muotoon eli

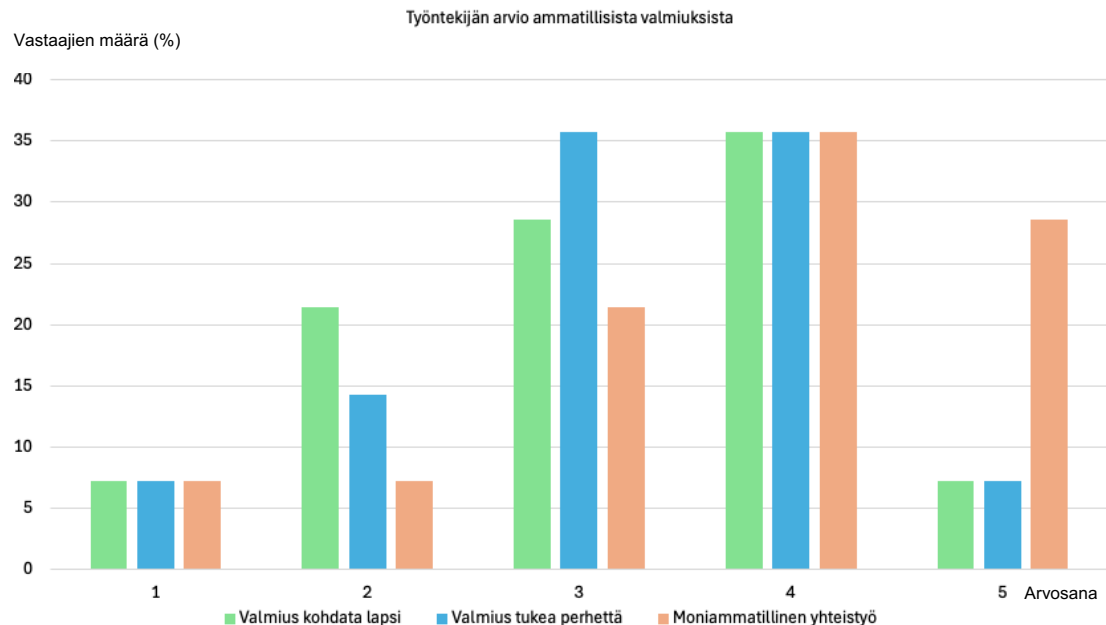
konkreettisiksi kysymyksiksi ja vastausvaihtoehdoiksi. Tätä prosessia kutsutaan *operationalisoinniksi*, jossa siis teoreettiset käsitteet muutetaan havaittaviksi ja mitattaviksi muuttujiksi (Vilka 2021, 36).

Kyselyn aluksi työntekijät arvioivat asteikolla 1–5 sitä, miten he kokevat tällä hetkellä valmiutensa työskennellä koulukieltäytyvän asiakkaan ja hänen perheensä kanssa sekä kykyä työskennellä osana moniammatillista verkostoa. Määrällisten kysymysten tarkoituksena oli kartoittaa työntekijöiden omia kokemuksia ammatillisista valmiuksistaan työskennellä koulukieltäytyvän lapsen, hänen perheensä ja moniammatillisen verkoston kanssa. Näiden osa-alueiden valinta pohjautui opinnäytetyön tietoperustassa käsiteltyihin teemoihin: koulukieltäytymisen moninaisiin taustatekijöihin, lapsen yksilölliseen kohtaamiseen, tarpeeseen huomioida myös vanhemmat työskentelyssä sekä moniammatillisen yhteistyön korostumiseen.

Asteikkokysymysten tarkoituksena oli lisätä ymmärrystä siitä, millaiseksi työntekijät kokevat oman ammatillisen valmiutensa ja kuinka perusteellista tietoa oppaaseen on tarpeen sisällyttää. Avoimet kysymykset puolestaan johdettiin työn tavoitteesta kehittää käytännön työtä tukeva opas. Niiden avulla haluttiin syventää ymmärrystä siitä, millaisia sisältöjä, menetelmiä ja työvälineitä työntekijät pitävät toimivina sekä millaista lisätietoa ja tukea he kokevat tarvitsevansa.

Ennen kyselyn toteuttamista, tein testikyselyn kahdelle työntekijälle varmistakseni kysymysten ymmärrettävyyden. Kyselyyn osallistuville toimitettiin ennen kyselyä tutkimustiedote (Liite 1) ja suostumuslomake (Liite 2), joissa kerrottiin työn tarkoitus, aineiston käsittely sekä eettiset periaatteet. Henkilötietoja ei tutkimuksessa kerätty. Kyselyn tavoitteena oli tavoittaa kahden tiimin työntekijät (n=19). Kysely toteutettiin paperilomakkeilla, jotka olivat täytettävissä kahden tiimin työtiloissa. Kyselytapa oli käytännöllinen, mutta ei taannut sitä, että kaikki työntekijät olisivat olleet paikalla kyselyaikana. Kyselyyn vastasi 14 työntekijää.

Määrälliset vastaukset koottiin Excel-ohjelmaan, jossa vastauksista muodostettiin pivot-taulukot ja niihin perustuvat prosenttijakaumia kuvaavat pylväsdiagrammit. Näiden avulla havainnollistettiin vastausten jakaumia (heikko) 1–5 (erinomainen) -asteikolla, jotka kuvastavat työntekijöiden arvioita omista ammatillisista valmiuksista aiheeseen liittyen.

Kuva 3. Työntekijän arvio ammatillisista valmiuksista työskennellessä lapsen, perheen ja moniammatillisessa yhteistyössä asteikolla 1–5

Suurin osa vastaajista arvioi ammatilliset valmiutensa lapsen ja perheen kanssa työskentelyyn arvosanalle 3–4 asteikolla yhdestä (heikko) viiteen (erinomainen) (kuva 3), mutta myös muita arvosanoja esiintyi. Huomionarvoista on, että moniammatillisessa yhteistyössä työskentelyssä useampi arvioi omat ammatilliset valmiudet 5 arvosanan arvoiseksi, toisin kuin lapsen ja perheen kanssa työskennellessä. Tämä voi viitata siihen, että työntekijät kokevat ammatillisen osaamisensa yleisesti vahvaksi, mutta koulukieltäytymisen ilmiöön liittyvä erityisosaaminen ei ole yhtä vakiintunutta.

Avoimien kysymysten analyysimenetelmäksi valitsin *luokittelun*, joka soveltuu hyvin toiminnallisen opinnäytetyön tarpeisiin silloin, kun tavoitteena on jäsentää aineistoa kuvailevasti ja tuottaa siitä kokonaiskuva. Luokittelu on yksinkertaisin tapa järjestää laadullista aineistoa, ja sen avulla voidaan nostaa esiin vastausten keskeiset sisällöt ilman, että aineistoa tulkitaan kovin syvällisesti tai teoreettisesti (Tuomi & Sarajärvi 2018, 4.1.). Menetelmä sopi hyvin tämän

työn tarpeisiin, sillä avoimissa kysymyksissä työntekijät pääsääntöisesti luettelivat kokemuksiaan, käytössä olevia menetelmiä ja kehittämistarpeita. Luokittelun avulla vastaukset voitiin ryhmitellä teemoittain niin, että kaikki eri näkökulmat tulivat huomioiduiksi ja aineistosta muodostui selkeä kokonaisuus oppaan sisällön suunnittelun tueksi.

Ensimmäisellä avoimella kysymyksellä selvitettiin käytänteitä, työtapoja ja menetelmiä, joita työntekijä jo hyödyntää työskentelyssä. Aineiston luokitteluprosessi eteni vaiheittain. Aineisto koottiin ja luettiin toistuvasti kokonaiskuvan muodostamiseksi. Tunnistetuista, toistuvista sisällöistä muodostettiin ensin alaluokkia, jotka yhdistettiin neljäksi pääluokaksi: toimintatavoiksi ja käytännön menetelmiksi, lapsen kohtaamiseksi ja tukemiseksi, huoltajien tukemiseksi sekä moniammatilliseksi yhteistyöksi. Kunkin pääluokan alle koottiin ydinasiat ja esimerkkivastauksia, jolloin syntyi jäsennelty kokonaisuus työntekijöiden näkemyksistä koulukieltäytymisen tilanteissa käytettävistä työtavoista (taulukko 2).

Taulukko 2. Esimerkki kyselyn vastausten luokittelusta

Pääluokka	Alaluokka	Alkuperäiset vastaukset
Toimintatapa tai Käytännön menetelmä	Ideoita menetelmien käyttöön lapsen kanssa	Taustasyiden selvittäminen, Unelmakartta-työskentely, Altistaminen ahdistuksen tunteelle, Eläinavusteinen työskentely, Helmipurkki, Tunnetyöskentely, Motivaatiopuhe, voimauttava valokuvaus
Lapsen kohtaaminen ja tukeminen	Tärkeäksi koettuja teemoja lapsen kanssa työskentelyyn	Luottamuksen rakentaminen, Tarvittaessa kouluun saattaminen, Oppitunneilla mukana oleminen, Lapsen vahvuuksien huomaaminen, Ajan antaminen, tiedon kertominen ikätasoisesti, tavoitteellinen työskentely
Huoltajien tukeminen	Toimintatapoja huoltajien kanssa työskentelyyn	Tukea johdonmukaiseen ja yhtenevään kasvatukseen ja lapsen ohjaukseen, Vanhempien psykoedukaatio tarpeenmukaisista asioista, Pyöreä dialoginen työote, Vanhempien ohjaus, ymmärrys ja voimavarojen vahvistaminen
Moniammatillinen yhteistyö	Yhteistyö koulun ja terveydenhuollon kanssa	Vahva yhteistyö koulun kanssa, Kouluympäristön muuttaminen lasta tukevaksi, mahdollisten diagnoosien selvitys

Toimintatapoihin ja menetelmiin liittyvissä vastauksissa tuli esille konkreettisia työvälineitä, kuten tunnetyöskentely, motivaatiopuhe, ja eläinavusteinen työskentely. Vastaajat painottivat lapsen kanssa työskentelyssä turvallisen ja luottamuksellisen suhteen rakentamista, tiedon kertomista ikätasoisesti ja työskentelyn tavoitteellisuuden tärkeyttä. Vanhemman kanssa työskentelyssä tärkeänä koettiin johdonmukainen ja yhteneväinen lapsen ohjaus, vanhemman psykoedukaatio tarpeenmukaisista asioista sekä voimavarojen vahvistaminen. Moniammatillisen yhteistyö nähtiin tärkeänä esimerkiksi tarvittavien diagnoosien selvittämisessä ja kouluympäristön muuttamisessa lapsen koulunkäyntiä tukevaksi.

Kaksi muuta avointa kysymystä liittyi siihen, millaisia haastavia tilanteita voi ilmetä työskennellessä koulukieltäytyvän lapsen ja perheen kanssa sekä mistä aiheeseen liittyvistä teemoista työntekijät toivoivat tietoa oppaaseen. Haastavaksi asioiksi todettiin esimerkiksi koulun rajalliset mahdollisuudet tukea lasta, vastuunjako moniammatillisessa työskentelyssä sekä pitkittynyt kouluikäymättömyys ja tähän vastaaminen. Yksi eritteli PDA-käyttäytymismallin erityisenä haasteena. Oppaan sisällöksi toivottiin ymmärryksen lisääntymistä ilmiöstä ja koulukieltäytymisen juurisyistä. Vastauksissa korostui myös erityisesti toive konkreettisista menetelmistä, joita voi hyödyntää koulukieltäytyjän ja perheen kanssa työskennellessä.

Kyselyaineiston perusteella laadittiin *tarveanalyysi*. Tarveanalyysin avulla pystytään kartoittamaan toimintaympäristöä nousevia tarpeita esimerkiksi kyselyjen, haastattelujen, tilastoja ja erilaisten dokumenttien avulla ja se toimii näin kehittämistyön perustana (Salonen ym. 2017, 91). Kyselyaineiston avulla siis tunnistettiin keskeiset kehittämistarpeet, jotka osaltaan määrittävät oppaalle asetettuja tavoitteita ja sisältöjä.

4.3.2 Oppaan laatiminen

Kun alkukyselyn vastaukset oli analysoitu ja tarveanalyysi laadittu, aloitin laatimaan oppaan ensimmäistä luonnosta. Työelämäkumppanin kanssa oli sovittu, että opas toteutetaan sähköisenä julkaisuna, jotta se on helposti työntekijöille saatavilla yhteiseltä sähköiseltä alusta. Päätin toteuttaa sen kuitenkin A4-muotoon, jotta se on myös tarvittaessa helposti tulostettavissa. Minulle oli muodostunut selkeä mielikuva oppaan visuaalisesta ilmeestä jo suunnitteluvaiheessa, mutta työelämäkumppanilla oli myös omat graafiset ohjeistukset sisällön toteuttamiseen, jotka vaikuttivat moneen päätökseen. Koska opas toteutettiin sähköisenä versiona, perehdyin myös verkkojulkaisun typografiaan. Tärkeää oli huomioida esimerkiksi helppoon luettavuuteen vaikuttavat tekijät, kuten fonttikokoon, riviväliin sekä kappalejakoön liittyvät suositukset (Korpela 2010, 102–117). Oleellista on, että opasta pystyy lukemaan myös puhelimen näytöltä. Luettavuuden helpottamiseksi pyrin käyttämään oppaassa fonttikokoa 14.

Jo oppaan suunnitteluvaiheessa perehdyin siihen, miten voisin toteuttaa selkeän, luotettavan ja ammatillisesti hyödynnettävän materiaalin työntekijöiden käyttöön. Avoin tiede (2023) on määritellyt laatuksiteerit avoimille oppimateriaaleille. Päätin toteuttaa oppaan sisällön mahdollisimman hyvin noiden kriteerien mukaan. Oppaassa toteutuvat seuraavat keskeiset osatekijät: materiaali perustuu tutkittuun tietoon, sen valmistelussa on huomioitu tekijänoikeudet, kaikki käytetyt lähteet on mainittu asianmukaisesti ja materiaalissa tarjotaan vinkkejä lisä- ja täydentäviin lähteisiin, jotka ovat avoimesti saatavilla.

Koska oppaan laatimiseen liittyvää teoretietoa oli vaikea löytää, sovelsin sisällön suunnittelussa *benchmarking*-menetelmää (esikuva-analyysi) (Salonen ym. 2017, 63). Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että etsin vertailukohtaksi luotettavien toimijoiden tuottamia oppaita ja tarkastelin niiden rakennetta, sisältöjä, visuaalisia ratkaisuja ja viittaustapoja. Näiden esimerkkien pohjalta muodostin käsityksen toimivista oppaan rakenteellisista ja sisällöllisistä vaatimuksista ja hyväksi todetuista ratkaisuista, joita sovelsin ja muokkasin opinnäytetyöni tarkoitukseen sekä kohderyhmän tarpeisiin sopiviksi.

Oppaan teoriaosuus perustuu tietoperustaan, jonka aineisto haettiin eri hakukoneiden ja tietokantojen avulla hakusanoilla ”koulukieltäytyminen”, ”school refusal” ja ”koulupoissaolot”. Aineistoa haettiin esimerkiksi Google-, Google Scholar- ja Finna-tietokannoista. Lähteiden valinnassa painotin tieteellistä luotettavuutta ja ajankohtaisuutta. Karsin aineistosta pois esimerkiksi pro gradu -tutkielmat ja ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöt, ja syvennyin lukemaan vertaisarvioituja tutkimuksia, erilaisia selvityksiä ja työpapereita sekä ammatillisia julkaisuja. Lopulta päädyin jättämään pois oppaan lähdeaineistoista sellaiset lähteet, jotka vaativat kirjautumisen johonkin tietokantaan, koska yksi laatuksiteerien osatekijä on, että oppimateriaalin lähde on avoimesti saatavilla (Avoin tiede 2023).

Teoretiedon pohjalta sisällytin oppaaseen tietoa koulupoissaolotyypeistä (liite 5/4) ja koulukieltäytymiseen vaikuttavista tekijöistä (liite 5/5). Ilmiön sosioekonomista näkökulmaa vahvisti myös kouluun kiinnittymisen käsitteen avaaminen ja korostaminen osana lapsen kouluun palaamisen mahdollistamista (liite 5/6).

Oppaan sisältöä ja painotuksia valittiin myös työntekijöille toteutetun alkukartoituskyselyn vastausten perusteella. Lapsen kanssa työskentelyssä tärkeäksi koettuja teemoja sisällytettiin tietoperustan aineistosta kappaleeseen *Lapsen kohtaaminen* (liite 5/10). Kyselyssä nousi esiin myös vanhempien tukemisen tärkeys sekä tarve löytää keinoja perheen arjen ohjaamiseen ja vanhemman toimijuuden vahvistamiseen. Näihin teemoihin liittyvää tietoperustaa koottiin kappaleeseen *Vanhemman kohtaaminen* (liite 5/13; liite 5/14). Lisäksi vastauksissa korostui moniammatillisen yhteistyön tarve sekä selkeiden yhteisten toimintatapojen merkitys. Siksi sisällytin oppaaseen tietoa toimivasta moniammatillisesta yhteistyöstä (liite 5/7), eri toimijoista (liite 5/8) sekä tietoa tavoitteellisesta työskentelyprosessista (liite 5/9).

Kyselyn vastauksissa painottui erityisesti työntekijöiden toive konkreettisista ja käytännön asiakastyöhön sovellettavista työvälineistä ja menetelmistä. Tämän perusteella sisällytin oppaaseen esimerkiksi Valterin julkaiseman *Kohti koulua – Hemmasittare-malli* -teoksen (Friberg ym. 2020) menetelmiä, sillä ne vastasivat esiin nousseeseen tarpeeseen selkeistä ja toimiviksi todetuista työskentelytavoista koulunkäynnin haasteiden tukemisessa (esim. liite 5/11). Valinta oli perusteltu myös teorian näkökulmasta. Kognitiiviseen käyttäytymisterapiaan (KKT) pohjautuvat menetelmät on todettu hyödyllisiksi kroonisesti koulukäymättömien lasten tukemisessa (Friberg ym. 2020, 15). Työntekijöiden esille nostamia työvälineitä ja menetelmiä kokosin oppaaseen omalle sivulle (liite 5/15).

Kirjoitusvaiheessa tasapainoilin sen kanssa, kuinka paljon tietoa oppaaseen oli tarkoituksenmukaista sisällyttää. Liiallinen tietomäärä voisi heikentää oppaan luettavuutta ja vähentää sen käytettävyyttä, kun taas liian suppea sisältö ei välttämättä tarjoaisi riittävää ymmärrystä koulukieltäytymisen ilmiöön ja työskentelyyn liittyvistä tekijöistä. Oppaaseen sisällytetyt lisälukemisvinkit ja lähteet tarjoavat työntekijälle kuitenkin mahdollisuuden syventää osaamista tarpeen mukaan.

Toteutin oppaan Canvalla, joka on graafisen suunnittelun verkkotyökalu. Valitsin värit ja fontit työelämäkumppanin graafiseen värikartaston mukaisesti. Oppaan kuvat laadin suunnitteluohjelman tarjoamalla tekoälyllä ja sen lisäksi käytin muutamia valmiita ohjelman tarjoamia elementtejä. Canvan suunnittelumallien elementtien luojia ei kuitenkaan ole pakko mainita omissa toteutuksissa (Canva 2025). Päädyin kuitenkin laittamaan nuo oppaan taakse, niin että työelämäkumppani tietää mistä kuvat ovat peräisin. Opinnäytetyön tuotoksen eli oppaan tekijänoikeudet säilyvät teoksen tekijällä (Turunen ym. 2025, 36). Toimeksiantajalla on lupa hyödyntää opasta sisäisessä toiminnassaan ja työntekijöiden perehdytyksen tukena.

Suunniteltu Erätauko-menetelmä peruuntui yhteisten aikatauluhaasteiden vuoksi ja päädyin käymään oppaan luonnoksen sekä lopullisen version läpi erikseen dialogisesti keskustelemalla tiiminjohtajien kanssa. Sisällön arvioinnissa hyödynnettiin myös yksikön perhepsykoterapeutin asiantuntijuutta. *Asiantuntijakonsultaatiot* vahvistivat sisältöjen ammatillista soveltuvuutta ja tarkoituksenmukaisuutta. Keskustelujen perusteella oppaan muotoilua tarkennettiin (liite 5/11), ja sisältöön lisättiin täydentäviä näkökulmia, muun muassa lapsen yksilöllisten erityispiirteiden tunnistamiseen liittyen (liite 5/12). Lisäksi tiiminjohtajien näkemykset täydensivät sisältöä esimerkiksi perheiden kanssa tehtävän työskentelyprosessin kuvaamisen osalta (liite 5/14). Työelämäkumppanin asiantuntijoiden kanssa käytyjen keskustelujen, työntekijöille tehdyn kyselyn vastausten sekä teoria-aineiston pohjalta laadin myös moniammatillisen yhteistyöverkostokartan (liite 5/8).

Viime vuosien aikana myös sosiaali- ja kasvatuksellisissa palveluissa on kiinnitetty entistä enemmän huomiota asiakkaiden kokemusten ja näkemysten huomioon ottamiseen palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa (Salonen ym. 2017, 18). Tässä opinnäytetyössä ei kerätty suoraan työelämäkumppanin asiakkailta kokemuksia aiheeseen liittyen, mutta oppaan sisältöä arvioitiin keskustellen teemallisesti ohjattuna entisen koulukieltäytyjän ja koulukieltäytyjän vanhemman kanssa. Hietalan ja Rissasen mukaan *kokemusasiantuntijuus* tarjoaa oman tärkeän näkökulman palveluiden sisältöjen suunnittelussa, toimeenpanossa ja arvioinnissa. Heidän avullaan työntekijöiden on mahdollisuus

ymmärtää paremmin esimerkiksi palvelunsisältöön ja järjestelmän toimivuuteen kohdistuvia odotuksia. (ks. Salonen ym. 2017, 18.) Kokemustoimijoille kerrottiin, miten heidän näkemyksiään hyödynnetään oppaan sisällön kehittämisessä, ja osallistuminen perustui heidän suostumukseensa. Kokemustoimijat eivät olleet työelämäkumppanin asiakkaita, joten heidän osallistumiseensa ei tarvittu erillistä lupaa muilta tahoilta.

Keskustelu kokemustoimijoiden kanssa eteni ennalta määriteltujen teemojen pohjalta (oppaan sisältö), mutta sen kulku oli joustava. Osallistujille annettiin mahdollisuus tuoda esiin omia näkökulmiaan, kokemuksiaan ja kehitysehdotuksiaan. Keskusteluissa esiin tuodut huomiot vahvistivat samoja näkökulmia, joita myös teoriapohjan tarkastelu oli tuonut esille, ja kokemustietoa voidaan näin pitää oppaan sisältövalintoja tukeneena palautteena. Molempien mielestä opas oli kattava ja he kokivat, että olisivat voineet itsekin aikanaan hyötyä oppaan sisältämästä tiedoista.

4.4 Oppaan arviointi

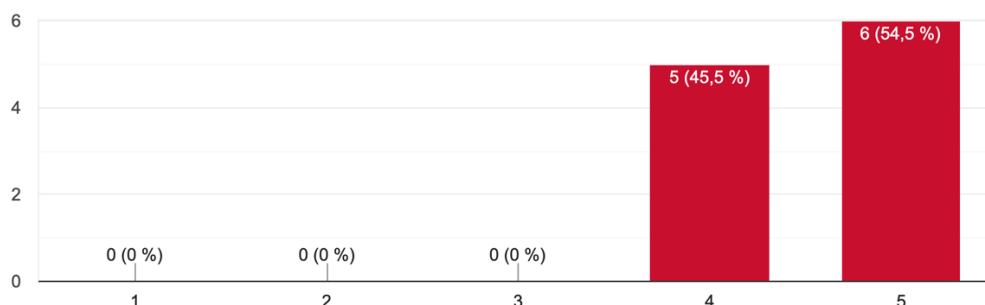
Arviointivaiheessa oppaan valmistumisen jälkeen opas jaettiin työntekijöille sähköisellä keskustelualustalla. Työntekijöille jaettiin myös linkki sähköiseen palautekyselyyn, joka oli laadittu Google Forms-lomakejärjestelmällä (liite 4). Sähköinen palautekysely mahdollisti vastaamisen riippumattomana ajasta ja paikasta ja ajattelin tavoittavani sen kautta tehokkaasti kaikki työntekijät. Koska keskustelualustalla oli myös muita työntekijöitä (esimerkiksi sijaisia) kuin aloituskyselyyn vastanneet tiimien jäsenet, oli kyselyn mahdollista tavoittaa laajempi työntekijämäärä.

Palautekysely toteutettiin anonyymisti ja vastaaminen oli vapaaehtoista. Kyselyn alussa oli tietoa opinnäytetyöstä ja maininta että kyselyyn vastaaminen tarkoittaa suostumusta siihen, että vastauksia voidaan hyödyntää opinnäytetyön arvioinnissa ja kehittämisessä. Määrällisten kysymysten avulla (Likert-asteikko 1–5) kerättiin palautetta oppaan visuaalisesta ilmeestä, oppaan teorialiedon selkeydestä ja ymmärrettävyydestä, siitä toiko opas uutta tietoa ilmiöstä, antoiko opas konkreettisia keinoja arjen työhön ja oliko opas työn kannalta tarpeellista.

Avoimet kysymykset puolestaan mahdollistivat palautteen syventämisen ja toivat esiin työntekijöiden omia näkökulmia, kehittämisideoita ja oppaan konkreettisia hyödyntämismahdollisuuksia. Niiden avulla oli myös mahdollista saada tietoa mahdollisista jatkokehittämistarpeista. Palautekysely oli vielä avoinna raportin kirjoitushetkellä, mutta tässä vaiheessa analysointia vastauksia oli kertynyt 11. Analyysi perustuu näihin vastauksiin. Kuvassa 4 on esimerkit kahden määrällisen kysymyksen palautekaaviosta. Arviointi toteutettiin Likert-asteikolla 1–5, jossa arvo yksi (1) kuvasi heikkoa arviota ja viisi (5) erinomaista.

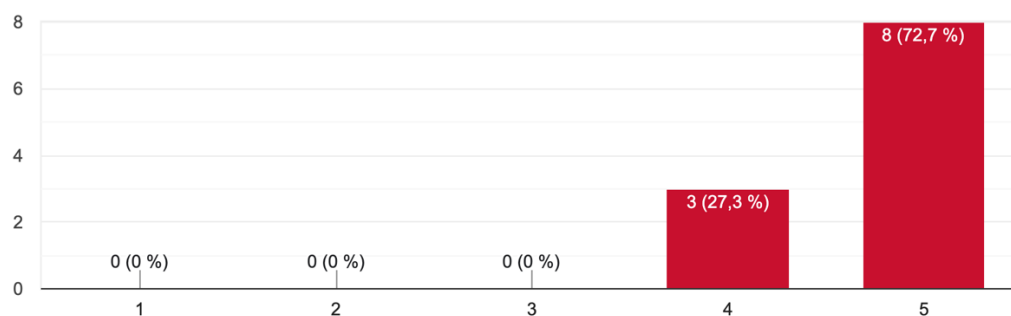
Opas toi uutta tietoa koulukieltäytymisestä

11 vastausta

Opas antaa konkreettisia keinoja arjen työhön

11 vastausta

Kuva 4. Työntekijöiden palautteita oppaasta

Palautekyselyssä annetut arviot olivat kauttaaltaan erittäin myönteisiä. Kaikki vastaajat arvioivat oppaan visuaalisen selkeyden ja teoretiedon ymmärrettävyyden arvosaanaksi 5. Hyödyllisyyden, konkreettisten työvälineiden tarjoami-

sen sekä oppaan tarpeellisuuden työn näkökulmasta vastaajat arvioivat sisällön arvosanoin 4–5. Tämä osoittaa, että opas koettiin laadukkaaksi ja käytännön työtä aidosti tukevaksi työvälineeksi.

Avoimiin kysymyksiin annetut vastaukset olivat lyhyitä ja sisällöltään hyvin samansuuntaisia. Palautteiden perusteella opas koettiin selkeänä, käytännön työtä tukevana ja helposti hyödynnettävänä. Arvokkaimpina nähtiin konkreettiset työvälineet, selkeät menetelmät ja tiivis teoriatieto. Yksi vastaaja totesi oppaan toimivan hyvänä muistilistana työskentelyprosessissa. Muutosehdotuksia tuli vain vähän ja ne liittyivät lähinnä kielellisiin tarkennuksiin. Lisäksi esiin nousi kiinnostus laajentaa materiaalia muihin koulupoissaolotyyppeihin ja tuottaa erillinen asiakkaalle suunnattu opas.

5 TUTKIMUSEETTISET SEKÄ LUOTETTAVUUTEEN LIITTYVÄT KYSYMYKSET

Opinnäytetyöprosessin kokonaisluotettavuus on välttämätön vaatimus kaikentyyppisille opinnäytetöille. Luotettavuuden arviointia täytyy tehdä koko prosessin ajan ja reflektiivisellä otteella arvioida sitä, että valinnat ovat perusteltuja ja kestävä kriittisen tarkastelun. Prosessin ei saa antaa sattumanvaraisia tuloksia tai kehittämisehdotuksia. Tämä tarkoittaa sitä, että käytetyillä käsitteillä tulee olla yhteys kokemusperäiseen maailmaan, tutkimustekstin käsitteisiin, teoreettisiin johtopäätöksiin ja tutkimusaineistoon. Aineistosta tehdyt päätelmät täytyy myös olla luotettavia mutta yhtä lailla tutkimustekstin on oltava luotettavaa. Produktiivisessa opinnäytetyössä täytyy myös huomioida se, että opinnäytetyön tuotos täytyy nousta toteutuneesta opinnäytetyöprosessista. (Vilka 2021, 185.)

Oman opinnäytetyöni oppaan sisällön tuli siis nousta työelämäkumppanin toiveista, sekä työntekijöiltä kerätystä aineistosta, jota täydennettiin luotettavalla teoriatiedolla. Oleellista on, että opinnäytetyössä käytetyt menetelmät ja toimintatavat olivat luotettavia sekä perusteltuja. Työntekijöille tehtävä alkuvaiheen kysely toi mukaan työelämän näkemykset ja varmisti, että oppaan sisältö pohjautuu todellisiin tarpeisiin ja lisää avoimuutta ja läpinäkyvyyttä siihen, miten tuotosta on kehitetty.

Aineistonkeruussa täytyy aina huomioida tutkimuseettiset periaatteet eli tuodaan esille osallistumisen vapaaehtoisuus, osallistujan oikeudet, kuten mahdollisuus keskeyttää ja perua osallistuminen (Elo ym. 2025, 18). Työntekijät vastasivat kyselyyn omasta tahdostaan, eikä yksittäisiä vastaajia voida tunnistaa raportista tai oppaan sisällöstä. Kaikki kyselyvastaukset käsiteltiin luottamuksellisesti ja niitä hyödynnettiin ainoastaan tämän opinnäytetyön tarkoituksiin. *Päättösvaiheessa* kaikki kerätyt kirjalliset aineistot hävitetään kuukausi opinnäytetyöprosessin valmistumisen jälkeen.

Opinnäytetyöt ovat julkisia asiakirjoja, joten niihin ei voi sisällyttää salassa pidettävää aineistoa tai luottamuksellista tietoa (Elo ym. 2025, 19). Työelämäkumppanin kanssa sovittiin, ettei organisaation nimeä mainita opinnäytetyön raportissa. Ratkaisun tarkoituksena oli vähentää tunnistettavuuden riskiä ja varmistaa, että prosessiin osallistuneita ei voi yksiselitteisesti yhdistää tiettyyn organisaatioon. Organisaation nimen pois jättäminen on yksi keino vahvistaa osallistujien anonymiteettiä ja huolehtia tutkimuseettisten periaatteiden toteutumisesta.

Opasta laadittaessa eettisesti keskeistä oli myös pyrkiä objektiivisuuteen ja varmistaa, etteivät omat aiemmat henkilökohtaiset kokemukset tai esimerkiksi työnkuvasta nousevat näkemykset ohjanneet liiksi sisältöä. Kehittämistyössä on tärkeää tunnistaa oma asema ja siihen liittyvät ennako-oletukset, jotta tuotoksen sisältö perustuu mahdollisimman hyvin tutkimustietoon, työntekijöiden kokemukseen ja työyhteisön tarpeisiin (Elo ym. 2025, 16–17). Tämän vuoksi oppaan sisältöä arvioitiin useiden toimijoiden – tiimijohtajien, asiantuntijakonsultaation, kokemustoimijoiden sekä työntekijöiden – näkökulmista, mikä vahvisti työn läpinäkyvyyttä ja vähensi yksittäisen tekijän vaikutusta lopputulokseen.

Tutkimuseettisesti ja luotettavuuden näkökulmasta opinnäytetyössäni on myös tärkeää, että työntekijöille jaettava tieto perustuu lähdekriittisesti arvioituihin lähteisiin (Elo ym. 2025, 15–18; Vilkkä 2021, 185). Valitsinkin lähdeaineistoksi luotettavien tutkimusjulkaisujen sekä ammattikirjallisuuden tietoa. Erilaiset viranomaislähteet tarjoavat usein myös luotettavaa informatiivista tietoa sivustoillaan, ja niiden voidaan olettaa olevan mahdollisimman puolueettomia sekä

faktoihin, tilastoihin ja lainsäädäntöön perustuvaa. Kaikkien lähteiden kanssa täytyy pyrkiä siihen, että tieto olisi mahdollisimman ajantasaista. Myös esimerkiksi ajantasainen lainsäädäntö täytyi huomioida raporttia kirjoittaessa.

Sisältöjen soveltuvuutta ja ammatillista uskottavuutta arvioitiin kehittämistiimin tiiminjohtajien sekä perhepsykoterapeutin kanssa, mikä lisäsi varmuutta siitä, että opas vastaa käytännön työn tarpeisiin eikä sisällä menetelmällisesti tai eettisesti riskialttiita ohjeistuksia. Mikäli työelämäkumppanin jäsenten kanssa käytiin opinnäytetyöhön liittyvää keskustelua, täytyi heidän olla tietoisia, mikäli keskustelut päättyisivät oppaaseen tai opinnäytetyöraporttiin.

Opas rakennettiin siten, että se myös huomioi koulukieltäytyvän lapsen ja perheen asiakkaana, vaikkakaan mitään asiakastietoja ei prosessin aikana kerätty. Eettisesti oli kuitenkin tärkeää varmistaa, ettei opas anna liian yksinkertaistavia tai epärealistisia lupauksia työn vaikuttavuudesta. Oppaan tarkoitus on tarjota tutkimustietoon perustuvia työvälineitä ja käytännön vinkkejä työskentelyyn, mutta ei korvata ammatillista harkintaa ja yksilöllistä arviointia asiakkaan tilanteesta. Tästä syystä oppaassa korostettiin moniammatillista yhteistyötä ja asiakkaan tilanteen kokonaisvaltaista huomioimista.

Tekoälyllä on tällä vuosikymmenellä ollut kasvava rooli opetuksessa ja oppimisessa ja generatiivinen tekoäly on mahdollista hyödyntää myös opinnäytetyöprosessissa. Sen käytössä täytyy kuitenkin olla erityisen huolellinen, että sen käyttö on kestävä ja vastuullista. (Myllymäki & Kotimaa 2025, 90) Itse olen hyödyntänyt tekoälyä (ChatGPT) oppaan teossa kieliasun tarkistamisessa sekä opinnäytetyön raportointivaiheessa osioiden sisältöjen vaatimusten hahmottamiseen, lausemuotoilujen parantamiseen ja kapulakielen välttämiseen, tiivistelmän tiivistämiseen sekä abstraktin käännöksen tekemiseen.

6 POHDINTA

Oppaan sisältöä rakentaessa pyrin huomioimaan teorian tiedon tuomat näkökulmat. Viimeaikaiset tutkimukset ovat osoittaneet, että koulupoissaolot ovat moniulotteinen ja systeeminen ilmiö, jonka ymmärtäminen edellyttää sosioekolo-

gista tarkastelutapaa. Huomio ei siis kohdistu ainoastaan lapseen ja perheeseen, vaan myös oppimisympäristön rakenteisiin, koulun toimintakulttuuriin sekä niihin tekijöihin, jotka vahvistavat oppilaan kuulumisen ja osallisuuden kokemusta kouluyhteisössä (Friberg ym. 2020, Sergejeff 2023, 20; Markkanen 2023, 10.) Siksi myös oppaaseen on sisällytetty taustatietoa esimerkiksi kouluun kiinnittymisen mekanismeista ja työskentelyssä korostetaan myös vanhemman huomioimista sekä perheen arjen struktuurin vahvistamista. Tutkimustieto yksilötekijöistä koulukieltäytymisen taustalla sekä toimivista työmenetelmistä ohjasi sisältöä lapsen turvallisuuden tunteen vahvistamiseen sekä erityispiirteiden huomioimiseen.

Moniammatillinen yhteistyö on tärkeää toteutua tarkoituksenmukaisena ja suunnitelmallisena työskentelynä, jossa eri toimijoiden roolit, vastuut ja tavoitteet määritellään selkeästi. Tutkimusten mukaan vaikuttava työskentely edellyttää sekä yhteistä tilannekuvaa että lapsen ja perheen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista (Isola & Syrjänen 2024, 1, Pelkonen ja Virtanen 2021, 75). Oppaaseen sisällytetyt sisällöt tuovat esille näitä periaatteita tarjoamalla sosiaalialan työntekijöille selkeitä ja käytännönläheisiä toimintamalleja sekä vahvistavat heidän rooliaan ja ammatillista valmiuttaan toimia osana moniammatillista yhteistyötä.

Kehittämisen prosessin *päättövaiheessa* opas viimeisteltiin ja se luovutetaan organisaation käyttöön koko opinnäytetyöprosessin valmistuttua. Tämän jälkeen vastuu sen hyödyntämisestä, päivittämisestä ja jalkauttamisesta siirtyy työelämäkumppanille. Prosessin alussa työntekijät arvioivat asteikolla 1–5 nykyisiä valmiuksiaan työskennellä koulukieltäytyvän lapsen ja hänen perheensä kanssa. Valtaosa arvioista sijoittui arvosanoihin 3–4, mikä voidaan tulkita koulullisen hyväksi osaamisen tasoksi. Kuitenkin vastaajat arvioivat oppaan antaneen heille lisää työvälineitä, joita he pystyvät hyödyntämään käytännön työssä. Palautekyselystä saadut arviot tukivat käsitystä siitä, että opas vastasi hyvin asetettuihin tavoitteisiin. Palautekysely nosti esiin myös jatkokehitysideoita, kuten vanhemmalle suunnatun oppaan sekä oppaan laajentaminen muihin koulupoissaolojen tyyppeihin.

Opinnäytetyöprosessin aikataulu oli tiivis, mikä loi omat rajoitteensa kehittämistyön toteutumiselle prosessien vaiheille. Teoriatietoon ajoissa perehtyminen, opinnäytepäiväkirja pitäminen, aiheen rajaaminen ja yhteistyön suunnittelu työelämäkumppanin kanssa mahdollistivat kuitenkin sen, että prosessi eteni tavoitteellisesti ja hallitusti. Osaltaan aikapaine vahvisti kykyäni priorisoida, soveltaa ja tehdä päätöksiä muuttuvissa tilanteissa.

Käytännön työskentelyä ei voi suunnitella niin, että se toteutuisi välttämättä juuri sellaisenaan ja proaktiivinen suunnittelu, ohjaus sekä reflektiivinen työskentelyote onkin kehittämistyössä tarpeen (Salonen ym. 2017, 60). Prosessin aikana teinkin myös tarvittavia ratkaisuja, kuten vahvistin arviointia esimerkiksi hyödyntämällä asiantuntijakonsultaatiota, mikä monipuolisti oppaan sisällöltä ja luotettavuutta. Kyselylomakkeen yksi käsitteellinen epätarkkuus konkretisoi operationalisoinnin merkityksen tulevia kehittämistöitä ajatellen.

Yksi keskeinen korkeakouluopinnoissa tavoiteltava kompetenssi on, että kehittämisprosessi tukee kehittämisosaamisen vahvistumista (Salonen ym. 2017, 15). Kehittämistyössäni oli motivoivaa, että oppaalle oli selkeä tarve työyhteisössä ja että tuotosta voidaan hyödyntää välittömästi käytännön työssä. Kokonaisuudessaan prosessi vahvisti ammatillista kasvuani monella tasolla. Prosessin aikana opin laajasti sekä koulukieltäytymisen ilmiöstä että kehittämistyön menetelmistä ja systemaattisista vaiheista. Koen, että työskentelyäni ohjaa luontaisesti lean-ajattelun periaatteet. Sen mukaan on tärkeä arvioida miten erilaisia prosesseja, työtapoja ja tilanteita voidaan toteuttaa sujuvammin, tehokkaammin sekä tarkoituksenmukaisemmin (ks. esim. Salonen ym. 2017, 87). Tällainen ajattelutapa tekee kehittämistyöstä minulle luontevaa, sillä etsin usein ratkaisuja, joilla toimintaa voidaan parantaa ja selkeyttää.

Varsinaista jalkauttamissuunnitelmaa ei tässä opinnäytetyössä laadittu, mutta työelämäkumppanin näkökulmasta jatkokehittämistä voisi suunnata siihen, miten opas otetaan käyttöön osaksi arjen työskentelyä. Myös työntekijöiden kouluttaminen oppaan teemoista sekä joidenkin lähdemateriaalien hankkiminen työntekijöiden käyttöön tukisi oppaan sujuvaa hyödyntämistä. Lisäksi oppaan käyttöä olisi mahdollista laajentaa koko konsernin käyttöön, jolloin sen vaiku-

tus ulottuisi laajemmin eri yksiköihin ja tukisi näin yhdenmukaista asiakastyötä. Jatkossa olisi hyödyllistä toteuttaa myös arviointia, miten opas vaikuttaa työskentelytapoihin ja työntekijöiden kokemaan osaamiseen kouluopissaoloihin liittyvissä tilanteissa sekä työskentelyn vaikuttavuudesta.

Lisäksi olisi tarpeen syventää tutkimustietoa tekijöistä, jotka näyttäytyvät koulukieltäytymisen ja muiden kouluopissaolojen taustalla yksilöllisellä tasolla. Esimerkiksi neuropsykiatristen häiriöiden yhteyttä opissaolojen ilmenemiseen sekä persoonallisuuspiirteiden merkitystä koulunkäyntiin sitoutumiseen olisi hyvä tarkastella tarkemmin ja tämä osaltaan lisäisi mahdollisuuksia kohdentaa tukea entistä täsmällisemmin.

Kehittämistyön filosofiaan sisältyykin pragmaattinen näkemys siitä, että kehittämisprosessi ei ole koskaan täysin valmis, vaan se jää avoimeksi uusille tutkimuksille, erilaisille tulkinnoille ja tarvittaville korjaaville toimenpiteille (Salonen ym. 2017, 30). Tämänkin työn tuottama opas toimii tämänhetkisen tiedon ja kokemuksen pohjalta, mutta sen sisältöä voidaan jatkossa täydentää ja päivittää uusien tutkimusten mukaisesti, työelämän muuttuviin tarpeisiin, edistämään lasten ja perheiden hyvinvointia.

LÄHTEET

Alin, M., Kaittila, A. & Leinonen L. 2024. Moniammatillisen yhteistyön muodot lasten, nuorten ja perheiden palveluissa. Teoksessa: Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö. Kiili, J., Jaakola, A-M., Anis, M, Lamponen, T. & Stenvall, E. (toim.) Gaudeamus. 37–54.

Asikainen, N., Araneva, M. & Hedman, J. 2018. Yksityisen palveluntuottajan ja viranomaisen roolit selviksi. Talentia-lehti. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.talentia.fi/talentia-lehti/yksityisen-palveluntuottajan-ja-viranomaisen-roolit-selviksi/> [viitattu 31.8.2025].

Asikainen, P. 2015. Toiminnallisia menetelmiä ja työvälineitä lastensuojelun perhetyössä. Uusperheneuvojakoulutuksen antia käytännön työhön. Uusperheneuvojakoulutus. Lappeenranta. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://supli.fi/wp-content/uploads/2021/01/Asikainen-Pirjo_Toiminnallisia-menetelmia-ja-tyovalineita-lastensuojelun-perhetyossa.pdf [viitattu 26.11.2025].

Avoin tiede. 2023. Miten huomioit laadun avoimissa oppimateriaaleissa? WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://avointiede.fi/fi/asiantuntijaryhmat/oppimisen-avoimuus/miten-huomioit-laadun-avoimissa-oppimateriaaleissa> [viitattu 19.10.2025].

Canva. 2025. Nimeä ja anna tunnustusta Canvan elementtien luojille. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.canva.com/fi_fi/help/give-credit-canva-element-creators/ [viitattu 19.10.2025].

Elo S., Kinnunen S., Rasa M., Saarnio R. & Tapio T. 2025. Eettisiä lähtökohtia ja näkökulmia opinnäytetyön prosessiin ja ohjaukseen. Teoksessa: Turunen, E., Pakonen, E. & Elo, S. (toim.) Opinnäytetyön menestystarina. Opinnäytetyöopas sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille ja ohjaajille. Savonia. 15–23. E-kirja. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/878870/Savonia_2025_1.pdf?sequence=4&isAllowed=y [viitattu 23.8.202].

Erätauko. s.a. Mikä Erätauko? WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.eratauko.fi/mika-eratauko/> [viitattu 8.11.2025].

Friberg P., Karlberg M., Sunberg Lax I. & Palmér R. 2020. Kohti koulua. Hemmasittare-malli kouluakäymättömien tukena. Valterin julkaisusarja nro 3. Ohjaus- ja oppimiskeskus Valteri.

Hallintolaki 434/2003.

HE 162/2022 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi perusopetuslain 26 §:n muuttamisesta.

Heyne, D. 2022. Developmental Issues Associated with Adolescent School Refusal and Cognitive Behavioral Therapy Manuals. *Zeitschrift für Kinder- und Jugendpsychiatrie und und Psychoterapie*. Hogrefe 6, 471–494. Verkkolehti. Saatavissa: <https://econtent.hogrefe.com/doi/10.1024/1422-4917/a000881> [viitattu 22.10.2025].

Hirvonen, J. 2015. Avauksia sosiaaliohjauksen menetelmällisyyteen. Teoksessa: Hirvonen, J. Niiranen-Linkama, P. & Saksio, M. (toim.). Sosionomit asiakastyön kentillä. MAMK. University of Applied Sciences. Mikkelin ammattikorkeakoulu. D: Vapaamuotoisia julkaisuja. Tammerprint Oy.

Isola, A-M. & Syrjänen J. 2024. Vaikutusten analyysi Kotoa kouluun -toiminnassa. Systemisellä otteella vähennetään koulupoissaoloja. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Työpaperi. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/148608/URN_ISBN_978-952-408-267-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 17.10.2025].

KARVI. 2023. Opettajilla on liian vähän aikaa poissaolojen ehkäisyyn, huoltajat tarvitsevat lisätietoa koulun käytännöistä. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Tiedote. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.karvi.fi/fi/ajan-kohtaista/uutiset/opettajilla-liian-vahan-aikaa-poissaolojen-ehkaisyyn-huoltajat-tarvitsevat-lisatietoa-koulun-kaytannoista> [luettu 12.11.2025].

Kearney C. 2007. School absenteeism and school refusal behavior in youth: A contemporary review. *Clinical Psychology Review*. *Science Direct* 2, 451–471. Verkkolehti. Saatavissa: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S027273580700133X> [viitattu 11.11.2025].

Korpela, J. 2010. Verkkojulkaisun typografia. RPS-Yhtiöt.

Lastensuojelulaki 417/2007.

Leinonen, L., Kaittila, A., Alin, M., Vornanen, R., Kraav, S-L., Karukiva, M. & Anis M. 2024. Lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian yhteisasiakkuuden palvelupolut. Palvelusiirtymisen sillat ja karikot. Teoksessa: Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö. Kiili, J., Jaakola, A-M., Anis, M, Lamponen, T. & Stenvall, E. (toim.) Gaudeamus. Tallinna. 176-194.

Nykänen, E. 2025. Yksityiset palveluntuottajat julkisten sosiaali- ja terveystalvelujen tuottajina. *Lakimies* 3–4, 431–457. Verkkolehti. Saatavissa: <https://journal.fi/lakimies/article/view/87476> [viitattu 31.8.2025].

Markkanen, E-L. & Pusa A-M. 2023. Kouluun kiinnittymisen tukeminen ja poisaloihin puuttuminen oppilaiden, huoltajien ja henkilöstön näkökulmasta. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Tiivistelmät 27–2023. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_T2723.pdf [viitattu 12.11.2025].

Maynard B., Heyne, D., Bredel K., Bulada, J., Thopson, A. & Pigott, T. 2018. Treatment for School Refusal Among Children And Adolescents: A Systemic Review and Meta-Analysis. *Sage Journals* 1, 56–67. Verkkolehti. Saatavissa: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1049731515598619> [viitattu 11.11.2025].

Myllymäki, M & Kotimaa, A. Generatiivisen tekoälyn mahdollisuudet ja haasteet opinnäytetyöprosessissa. Teoksessa: Turunen, E., Pakonen, E. & Elo, S. (toim.) Opinnäytetyön menestystarina. Opinnäytetyöopas sosiaali- ja terveystalvelalan opiskelijoille ja ohjaajille. Savonia. 90–97. E-kirja. Saatavissa:

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/878870/Savonia_2025_1.pdf?sequence=4&isAllowed=y [viitattu 9.12.202].

Määttä, S., Pelkonen, J., Lehtisare, S. & Määttä, M. 2020. Kouluakäymättömyys Suomessa. Vaativan erityisen tuen VIP-verkoston tilannekartoitus. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/kouluakaymattomyys_suomessa_0.pdf?utm_source=chatgpt.com [viitattu 19.9.2025].

Opetushallitus. 2025a. Perusopetuksen oppilaiden poissaolot. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.oph.fi/fi/teemat-ja-kehittaminen/perusopetuksen-oppilaiden-poissaolot?utm_source=chatgpt.com [viitattu 20.10.2025].

Opetushallitus. 2025b. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki. Selkeästi oppimisen tuesta perusopetuksessa. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/selkeasti-oppimisen-tuesta-perusopetuksessa#:~:text=Oppimisen%20tuki%20tarkoitaa%20apua%2C%20jota,varhaisessa%20vaiheessa%20oppi- laan%20omassa%20opetusryhm%C3%A4ss%C3%A4> [viitattu 15.9.2025].

Palmu I. (toim.) 2020. Takaisin kouluun. Koulua kouluakäymättömille. Valterikoulu. Valterin julkaisusarja nro 4. Ohjaus- ja oppimiskeskus Valteri.

Pitkänen, J. 2022. Kouluakäymättömien oppilaiden kokemuksia koulunkäyntiä tukevista ja heikentävistä tekijöistä. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/786169/Jenna%20Pitk%C3%A4nen%20opinn%C3%A4ytety%C3%B6%20PDF.pdf?sequence=2> [viitattu 3.8.2025].

Pelkonen, J. & Virtanen T. 2021. Nuorten koulupoissaolot. Kurkistus koulu- poissaolokäsitteisiin ja -tekijöihin sekä tukitoimiin. *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti* 1, 68–77. Verkkolehti. Saatavissa: https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2025/03/Bulletin_1_2021_68_77_public.pdf. [viitattu 22.10.2025].

Pelkonen, J., Kiuru, N. & Virtanen, T. 2022. Miksi yläkoululainen on poissa koulusta? Integroiva kirjallisuuskatsaus koulupoissaolotyyppeihin liittyvistä yksilö ja ympäristötekijöistä. *Kasvatus* 3, 287–303. Verkkolehti. Saatavissa: <https://journal.fi/kasvatus/article/view/120236/71550> [viitattu 15.11.2025].

Salonen K., Eloranta S., Hautala T. & Kinon S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turun ammattikorkeakoulu. E-kirja. Saatavissa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/817817/isbn9789522166494.pdf?sequence=2&isAllowed=y> [viitattu 8.10.2025].

Sergejeff, J. (toim.) 2023. Yhteisellä koulutiellä. Käsikirja perusopetuksen oppilaiden läsnäolon tukemiseen ja poissaolojen vähentämiseen. Koulutus. Ope-

tus – ja kulttuuriministeriön julkaisuja. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/server/api/core/bitstreams/a2f09340-c9c2-4d1d-99c6-59fa8aa27d52/content> [viitattu 22.10.2025].

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2025a. Yksityiset sosiaali- ja terveystalut.WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://stm.fi/yksityiset-sotepalvelut> [viitattu 31.8.2025].

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2025b. Sosiaalipalvelut. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://stm.fi/sosiaalipalvelut> [viitattu 31.8.2025].

Terveystalulaki 1326/2010.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittely Suomessa. Tutkimuseettisen lautakunnan julkaisuja 2. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf [viitattu 1.9.2025].

Turunen, E., Pekonen, E., Korhonen U. & Tahmola, A. Kehittämistyö opinnäytetyönä. 2025. Teoksessa: Turunen, E., Pakonen, E. & Elo, S. (toim.) Opinnäytetyön menestystarina. Opinnäytetyöopas sosiaali- ja terveysalan opiskelijoille ja ohjaajille. Savonia 1. 29–36. E-kirja. Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/878870/Savonia_2025_1.pdf?sequence=4&isAllowed=y [viitattu 23.8.2025].

Vesuri, P. 2024. Lapsen koulukieltäytyminen vanhempien kokemana. Väitöskirjatutkimus. *e-Erika. Erityispedagogista tutkimusta ja koulutuksen arviointia* 2, 23–25. Verkko-lehti. Saatavissa: <https://journals.helsinki.fi/e-erika/issue/view/189/99> [viitattu 26.11.2025].

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98723/Tutki-ja-mittaa_2007.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 15.11.2025].

Vilka, H. 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujaan. Otavan kirjapaino Oy, Keuruu.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. Gummeruksen kirjapaino. Jyväskylä.

Virtanen T. 2020. Kouluun kiinnittymisen teoria. Teoksessa: Palmu I. (toim.) 2020. Takaisin kouluun. Kouluäkäymättömille. Valteri-koulu. Valterin julkaisusarja 4. Ohjaus- ja oppimiskeskus Valteri. 22–27.

Virtanen T. & Pelkonen J. 2023. Poissa porukasta. Vahvasta kouluun kiinnittymistä ja puutu poissaoloihin. PS-kustannus. Jyväskylä.

Liite 1

Tutkimustiedote

Kerromme tässä tutkimustiedotteessa tutkimuksesta, sen tavoitteista, toteutuksesta ja tulosten raportoinnista.

Tutkimuksen tekijät

Maarit Pollari

Xamk - Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu

Opas työntekijöille koulukieltäytymisen kohtaamiseen ja tukemiseen

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Teen opinnäytetyötä Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun (Xamk) sosionomi-koulutuksessa. Opinnäytetyöni tarkoituksena on laatia opas Humana avopalveluiden työntekijöille koulukieltäytymisen kohtaamisesta ja tukemisesta. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Humana Avopalvelut.

Vapaaehtoisuus

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Voit kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen, keskeyttää tutkimukseen osallistumisesi tai peruuttaa jo antamasi suostumuksen syytä ilmoittamatta milloin tahansa tutkimuksen aikana eikä siitä koidu sinulle kielteisiä seurauksia.

Tutkimuksen kulku

Osallistujat osallistuvat tuotettavan oppaan sisällön suunnitteluun vastaamalla lyhyeen kyselyyn.

Tutkimuksen mahdolliset hyödyt sekä haitat/riskit ja niihin varautuminen

Tutkimuksen avulla voidaan varmistaa, että laadittava opas vastaa työntekijöiden käytännön tarpeita ja on sisällöltään luotettava. Osallistuminen antaa mahdollisuuden työelämäkumppanille vaikuttaa oppaan sisältöön ja hyödyttää siten työyhteisöä parhaalla mahdollisella tavalla.

Tutkimukseen osallistumisesta ei arvioida aiheutuvan merkittäviä haittoja tai riskejä.

Tutkimusaineiston käsittely

Aineistokeruu tapahtuu kyselylomakkeella ja vastauksia käsitellään luottamuksellisesti. Osallistuminen ei edellytä arkaluontoisten tietojen antamista.

Tutkimustulokset ja niistä tiedottaminen

Vastaukset ovat anonyymejä ja tulokset raportoidaan opinnäytetyön arviointiosuudessa.

Tutkimuksen korvaukset tutkittavalle

Tutkimukseen osallistumisesta ei makseta palkkiota

Liite 2

Eettinen suostumus osallistua tutkimukseen, jossa ei käsitellä henkilötietoja

Opas työntekijöille koulukieltäytymisen kohtaamiseen ja tukemiseen

Tutkimustiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen tutkimuksesta ja tietojeni käsittelystä siten, että henkilötietojani tai epäsuoria tunnisteita, joista minut voitaisiin tunnistaa, ei käsitellä.

Ymmärrän, että osallistumiseni on vapaaehtoista ja että voin keskeyttää osallistumiseni tutkimukseen milloin tahansa. Tutkimuksen keskeyttämisestä ei aiheudu minulle kielteisiä seuraamuksia.

Olen lukenut ja ymmärtänyt saamani tutkimustiedotteen ja haluan osallistua tutkimukseen.

Liite 3

Kysely henkilöstölle oppaan suunnittelua varten

1. **Omat ammatilliset valmiuteni kohdata koulukieltäytyvä lapsi ovat:**
(heikko) 1 2 3 4 5 (erinomainen)
2. **Omat ammatilliset valmiuteni tukea koulukieltäytyjän perhettä ovat:**
(heikko) 1 2 3 4 5 (erinomainen)
3. **Omat ammatilliset valmiuteni toimia moniammatillisessa yhteistyössä koulukieltäytymisen tilanteissa ovat:**
(heikko) 1 2 3 4 5 (erinomainen)
4. **Millaisia olemassa olevia käytänteitä, työtapoja ja menetelmiä hyödynnät työkennellessäsi koulukieltäytyvän lapsen/nuoren ja hänen perheensä kanssa?**
5. **Millaisia konkreettisia tilanteita tai haasteita ilmiöön liittyen kohtaat työssäsi, joihin kaipaisit ohjeistusta tai vinkkejä?**
6. **Mistä teemoista (esim. ilmiön yleisyys, käsitteistö, taustasyiden ymmärtäminen, moniammatillinen yhteistyö, lapsen tukeminen, perheen tukeminen, muu?), työtavoista ja/tai menetelmistä toivoisivat saavasi tietoa oppaassa?**

Liite 4

Palautekysely oppaasta (toteutettu Google Formsilla)

1. **Opas on visuaalisesti selkeä ja miellyttävä.**
(täysin eri mieltä) 1 2 3 4 5 (täysin samaa mieltä)
2. **Oppaan teoriatieto on selkeää ja ymmärrettävää.**
(täysin eri mieltä) 1 2 3 4 5 (täysin samaa mieltä)
2. **Opas toi uutta tietoa koulukieltäytymisestä.**
(täysin eri mieltä) 1 2 3 4 5 (täysin samaa mieltä)
3. **Opas antaa konkreettisia keinoja arjen työhön.**
(täysin eri mieltä) 1 2 3 4 5 (täysin samaa mieltä)
4. **Oppaan sisältö on oman työni kannalta tarpeellista.**
(täysin eri mieltä) 1 2 3 4 5 (täysin samaa mieltä)
5. **Mikä oppaassa oli mielestäsi hyödyllisintä?**
6. **Miten voisit hyödyntää opasta omassa työssäsi?**
7. **Mitä oppaaseen voisi lisätä tai muuttaa?**
8. **Muut kommentit?**

Koulukieltäytymisen kohtaaminen

Opas lapsen ja perheen kanssa työskentelevälle

Koulunkäynti on olennainen osa lapsen hyvinvointia, oppimista ja tulevaisuuden rakentumista. Kun säännöllisessä koulunkäynnissä ilmenee haasteita, seuraukset voivat olla laaja-alaisia. Poissaolot voivat vaikuttaa paitsi oppimiseen myös lapsen sosiaalisiin suhteisiin, perheen arkeen ja kokonaisvaltaiseen kehitykseen.

Varhainen tuki ja puuttuminen ovat keskeisiä keinoja poissaolojen ehkäisemisessä. Lainsäädäntö velvoittaa kouluja seuraamaan oppilaiden poissaoloja, toimimaan suunnitelmallisesti niiden ehkäisemiseksi ja selvittämään taustasyitä aktiivisesti. Kaikissa tilanteissa koulun omat keinot eivät kuitenkaan riitä, vaan tarvitaan myös sosiaalialan osaamista ja moniammatillista yhteistyötä.

Tämä opas tarjoaa tietoa koulukieltäytymisestä, sen taustasyistä sekä tarjoaa työvälineitä miten lasta ja perhettä voidaan tässä tilanteessa tukea. Jokainen lapsen ja perheen tilanne on erilainen. Koulunkieltäytymisen taustalla on monenlaisia tekijöitä, eikä yksikään menetelmä toimi sellaisenaan kaikille. Oppaan työkaluja voi soveltaa oman työnkuvan ja asiakkaiden tarpeiden mukaisesti. Lähteiden ja lisälukemisvinkkien avulla työntekijä voi syventää omaa osaamistaan ja perehtyä aiheeseen laajemmin sekä löytää käytännönläheisiä näkökulmia siihen, miten haasteisiin voidaan puuttua moniammatillisella yhteistyöllä.

Oppaan teoriapohja on koottu useista lähteistä. Sen monien toimintamallien taustalla on teos Kohti koulua (Friberg, Karlberg, Sundberg Lax & Palmer 2020), jossa esitellään Hemmasittare-malliin perustuva menetelmä. Oppaaseen on koottu myös työntekijöiltä käytännön vinkkejä, menetelmiä ja työvälineitä, joita voi hyödyntää lapsen ja perheen kanssa työskennellessä.

Sisältö

Koulupoissaolotyytit.....	4
Koulukieltäytymiseen vaikuttavia tekijöitä.....	5
Kouluun kiinnittymisen tärkeys.....	6
Moniammatillinen yhteistyö.....	7
Lapsen kohtaaminen.....	10
Vanhemman kohtaaminen.....	13
Menetelmiä ja työvälineitä.....	15
Lukuvinkit.....	16
Lähteet.....	17

Koulupoissaolotyypit

Koulupoissaoloja on pyritty määrittelemään ja luokittelemaan niiden erilaisiin ominaispiirteisiin perustuen. Selkeät käsitteet auttavat hahmottamaan ilmiötä ja tukevat poissaolojen taustasyihin puuttumista. Käsitteiden tunteminen selkeyttää myös kommunikointia moniammatillisissa verkostoissa ja vahvistaa asiantuntevaa kirjaamista.

Koulusta vetäytyminen (school withdrawal)

Koulusta vetäytyminen johtuu ensisijaisesti vanhempien toiminnasta. Lasta voidaan esimerkiksi pitää kotona kotitöiden, sisarusten hoitamisen tai muiden syiden vuoksi. Taustalla voi olla myös vanhemman oma ahdistus, halu suojella lasta, pyrkimys rangaista häntä, tai peitellä jotain perheen sisäistä asiaa.

Kouluympäristöstä poissulkeminen (school exclusion)

Poissulkemisessa koulu itse rajoittaa oppilaan osallistumista opetukseen. Tämä voi tapahtua kurinpidollisista syistä, kuten häiritsevän käytöksen vuoksi, tai tilanteissa, joissa erityistä tukea tarvitsevalle oppilaalle ei pystytä järjestämään riittäviä palveluja.

Pinnaaminen (truancy)

Pinnaaminen tarkoittaa luvattomia poissaoloja, jotka voivat olla joko yksittäisiä tunteja, kokonaisia päiviä tai koulussa oleskelua ilman tunneille osallistumista. Tähän ilmiöön liittyy usein käyttäytymisen haasteita, ja vanhemmat eivät useinkaan ole tietoisia lapsen poissaoloista.

Koulukieltäytyminen (school refusal)

Koulukieltäytymisessä lapsi on haluton menemään kouluun ja tähän liittyy tunneperäistä pahoinvointia. Pahoinvointi voi olla tilapäistä ja ilmetä koulunkäyntiin liittyvänä negatiivisena suhtautumisena, joka näyttäytyy esimerkiksi pelokkuutena, raivokohtauksina, surullisuutena tai selittämättöminä fyysisinä oireina (pahoinvointi, heikotus, huimaus, mahakipu, ripuli, selkäkipu, oksentelu, sydämentykytys, nopea hengitys ja kuumeilu). Pitkäkestoinen ja koulunkäyntiä estävä pahoinvointi voi puolestaan ilmetä masentuneisuutena tai univaikeuksina.

Lapsi ei yritä salata poissaoloaan vanhemmiltaan tai on lopettanut sen, kun poissaolot ovat tulleet ilmi. Hän ei osoita vakavaa epäsosiaalista käyttäytymistä, vaan vastustus ilmenee tilanteissa, joissa häntä yritetään saada kouluun. Vanhemmat puolestaan pyrkivät saamaan lapsen kouluun ja toivovat tilanteeseen helpotusta.

Koulukieltäytymistä voi esiintyä missä ikävaiheessa vain, mutta erityisesti nivelvaiheet (koulun aloitus, alakoulusta yläkouluun siirtyminen, loman jälkeinen aika) voivat lisätä ilmiön esiintymistä. Vaikka koulukieltäytymisen käsite kiinnittää huomion lapsen ja yksilöllisiin tekijöihin, on tärkeää tunnistaa useat muutkin tekijät, jotka voivat olla käynnistämässä koulusta kieltäytymisen kierrettä.

Koulukieltäytymiseen vaikuttavia tekijöitä

Lapsen kouluakäymättömyyteen voi vaikuttaa niin yksilö- kuin ympäristötekijät. Voidaan myös ajatella, että on olemassa altistavia, jouduttavia ja ylläpitäviä tekijöitä. (Palmu, Sergejeff & Puustjärvi 2020, 11.) Mitä useampi riskitekijä lapsen elämässä toteutuu, sitä suurempi on todennäköisyys ongelmallisille poissaoloille. Toisaalta lapsen yksilöllinen kyky kohdata haastavia tilanteita elämässä vaihtelee suuresti. Tekijöiden tiedostaminen on tärkeää, kun etsitään ratkaisuja poissaolojen vähentämiseen. (Virtanen & Pelkonen 2023, 124.) Seuraavassa on listattuna tekijöitä, joita on yhdistetty ilmenevän erityisesti *koulukieltäytymisen* taustavaikuttajina.

Yksilötekijät

- tietyt ikävaiheet ja nivelvaiheiden tuomat muutokset.
- erilaiset terveyteen liittyvät tekijät ja erityisesti epämääräiset somaattiset oireet (päänsärky, vatsakivut, pahoinvointi, huimaus, väsymys), ovat yksi merkittävimmistä syistä koulukieltäytymisessä.
- liian vähäinen uni.
- persoonallisuuden piirteet: neuroottisuus, ekstroversio, avoimuus uusille kokemuksille, sovinollisuus ja tunnollisuus (Big Five –persoonallisuusteoria).
- kehitykselliset neuropsykiatriset häiriöt voivat vaikeuttaa niin koulutyöskentelyyn, mutta myös sosiaalisten suhteiden solmimiseen.
- erilaisiin vähemmistöihin kuuluminen.
- motivaatio ja kouluun kiinnittyminen. Koulun on tärkeää vastata oppilaan autonomian, kyvykkyyden ja yhteenkuuluvuuden tarpeisiin iänmukaisesti.
- netin käyttö, sosiaalinen media ja pelaaminen voivat aiheuttaa erilaisia haasteita, jotka osaltaan voivat johtaa koulupoissaoloihin.

Ympäristötekijät

Perhe- ja vanhemmuustekijät

- vanhempien vähäinen tuki, apu ja kiinnittyminen lapsen koulunkäyntiin.
- perheessä tapahtuvat haitalliset kehityskulut (ero, kuolema, sairastuminen, työttömyys).
- kaltoinkohtelu ja laiminlyövä vanhemmuus.

Vertaistekijät

- vertaispaine
- kiusaaminen
- yksinäisyys

Koulutekijät

- Koulun yleinen ilmapiiri.
- opettaja-oppilassuhteet.
- opetukseen liittyvät tekijät.
- koulun tilat ja koko.

Yhteisö- ja yhteiskuntatekijät

- saatavilla olevat oppilashuollon resurssit ja moniammatilliset palvelut.

Kouluun kiinnittymisen tärkeys

Koulukieltäytymisen käsite ohjaa ajattelua ja toimenpiteitä helposti lapseen, mutta yhtä lailla syytä on tarkastella myös koulua toimintaympäristönä – sitä, kuinka se tukee ja mahdollisesti ylläpitää lapsen koulunkäyntiä. Esimerkiksi voidaan pohtia, mitkä tekijät vahvistavat *kouluun kiinnittymistä*. Näiden tekijöiden voidaan ajatella olevan samoja, jotka alun perin saavat lapsen lähtemään kouluun ja sitoutumaan koulunkäyntiin. (Virtanen 2020, 22.)

Koulun tärkeä tehtävä onkin osaltaan huolehtia siitä, että se tarjoaa ympäristön, joka tukee lapsen koulunkäyntiä ja kouluun kiinnittymistä. Että kiinnittyminen tapahtuu, on koulun kyettävä vastaamaan oppilaiden psykologisiin perustarpeisiin eli autonomian, kyvykkyyden ja yhteenkuuluvuuden tarpeisiin iänmukaisesti. (Virtanen & Pelkonen 2023, 134–135, ks. myös 17–72.) Vahvistamalla kouluun kiinnittymistä ennalta ehkäistään poissaoloja, mutta myös tuetaan ja ylläpidetään kouluun paluuta lapsen poissaolojakson jälkeen (Virtanen 2020, 26).

Myös vanhemmalla on tärkeä rooli lapsen kouluun kiinnittymisessä. Kun vanhempi on kiinnostunut lapsen koulunkäynnistä, puhuu myönteisesti koulusta ja kannustaa lasta opiskelemaan, on hän osaltaan vahvistamassa kouluun kiinnittymistä (Sergejeff 2023, 32). Myös muut tekijät, kuten hyvät ystävyys-suhteet, voivat auttaa koulunkäynnissä silloin, kun muuten on haastavaa (Palmu ym. 2020, 12).

Joustoa koulunkäyntiin

- *Ryhmäkohtaiset tukimuodot* ovat opettajan antama yleinen tukiopetus, opettajan antama opetuskielen tukiopetus ja erityisopettajan antama opetus muun opetuksen yhteydessä.
  - *Oppilaskohtaisia tukitoimet* ovat mm. erityisopettajan opetus esimerkiksi pienryhmässä.
  - *Perusopetuksen oppimäärästä tai opetussuunnitelman tavoitteista voidaan poiketa* hallintopäätöksellä, jolloin *opinnoissa edetään tavoitekokonaisuuksin, oppiaineen oppimäärää rajataan tai oppilas voidaan tilapäisesti vapauttaa oppiaineen oppimäärän opiskelusta* terveydellisistä syistä.
  - *Sairaalakoulussa* voidaan järjestää opetusta ja pedagogista kuntoutusta sekä myös järjestää *konsultatiivista sairaalaopetuspalvelua* lapsen omaan kouluun.
  - Perusopetuksessa voidaan hyödyntää *etäyhteyden kautta tapahtuvaa opetusta* ja näin vastata lapsen yksilölliseen tarpeeseen poikkeustilanteessa. 6
- (Valteri 2025, 16–18.)

Moniammatillinen yhteistyö

Ennen kuin oppilas edes saapuu kouluun, hän on voinut tehdä jo merkittäviä ponnisteluja päästäkseen sinne (Friberg ym. 2020, 38). Lapsi on voinut tarvita struktuuria aamuun ja ahdistuksen käsittelyyn työkaluja. Vanhempi on voinut tarvita vahvistusta vanhemmuuteen ja keinoja tukea lasta haastavien tunteiden käsittelyssä. Lapsen koulunkäyntiin liittyvissä haasteissa perheen tukena voikin olla tarpeen olla eri toimijoita ja ammattilaisia koulun, sosiaaliryöön ja terveydenhuollon kentiltä. Moniammatillisen yhteistyön tarpeellisuus korostuu esimerkiksi myös siinä, että tunnustetaan lapsi, joka tarvitsee tukea esimerkiksi neuropsykiatrisiin haasteisiin tai hyötty harjoitteista, jolla pyritään lievittämään pelkoa ja ahdistusta mitä koulunkäyntiin liittyy.

Jokaisella toimijalla on oma roolinsa lapsen ja perheen tukemisessa. Yhteinen ymmärrys tilanteesta sekä selkeät toimintatavat tukevat lapsen hyvinvointia ja auttavat perhettä löytämään ratkaisuja koulunkäyntiin liittyviin vaikeuksiin (Alin, Kaittila & Leinonen 2024, 40).

Yksityisen palveluntuottajan roolina on tarjota lapselle ja perheelle sosiaalialan ammatillista tukea, joka täydentää julkisia palveluita ja edistää yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Työskentely voi tapahtua eri sektoreiden rajapinnoilla, mikä edellyttää avointa vuoropuhelua ja yhteistä tavoitteenasettelua lapsen ja perheen parhaaksi.

Tavoitteellista yhteistyötä kehittämässä:

Tarpeelliset toimijat mukana verkostossa.

Avoin tiedonkulku.

Selkeät tavoitteet.

Selkeät tehtävänjat ja vastualueet.

Hyvä valmistautuminen yhteisiin tapaamisiin.

Vastuhenkilö lapsen asioissa.

(Pelkonen & Virtanen 2021, 75)

Liite 5/8

Esimerkkejä toimijoista, asiantuntijoista ja palveluista, jotka voivat olla osana lapsen ja perheen moniammatillista verkostoa.

Tavoitteellinen työskentelyprosessi

Kartoittaminen

- Kartoitusvaiheessa luodaan suhdetta lapseen ja perheeseen sekä laaditaan toimintasuunnitelmaa (Friberg ym. 2020, 23).
- Selvitä, mitä tekijöitä koulupoissaolojen taustalla on. (kouluun, yksilöön, perheeseen liittyvät tekijät). Tärkeää on myös kartoittaa kaverisuhteet sekä sulkea pois lääketieteelliset syyt. (ks. Friberg ym. 2020, 91–104).
- Kartoita myös koulunkäyntiä tukevat tekijät.
- Kouluilla on käytössä koulupoissaolomittarit, joita he voivat käyttää poissaolosyiden kartoittamiseen, kuten SRAS-R (School Refusal Assessment Scale -Revised), ISAP (International School Attendance Problems) ja SNACK (School Non-Attendance Checklist). (ks. Virtanen & Pelkonen 2023, 151–156).
- Hemmasittare-malli tarjoaa oman kattavan lomakkeiston, jolla voi laajasti kartoittaa lapsen ja perheen taustaa sekä tilannetta (genorammi, elämänkaari, kartoituksen kyselylomake, esitietolomake, liikkakäyttämisen ja käyttäytymispuutteiden analyysi) (ks. Friberg ym. 2020, 149–162).

Muutosvaihe

Tiettyjen toimintamallien on todettu tukevan lapsen ja perheen kanssa työskentelyä, vaikka taustatekijät koulukieltäytymiselle vaihtelevatkin:

- Tiiviit tapaamiset ja jatkuvuus työskentelyssä. Mielummin lyhytkestoisia tapaamisia useita viikossa, kuin yksi pitkä. Toiminnan on oltava pitkäkestoista.
- Kaksi työntekijää, ettei työskentelyn ole sidottu yhteen henkilöön, koska aina myös tulee tilanteista että tuo henkilö on estynyt.
- Moniammatillinen yhteistyö, joka on koordinoitua, tarkoituksenmukaista ja tahot ovat siihen sitoutuneita. Vanhempi saa keskittyä huoltajuuteen ja muutostyöhön.
- Tapaamiset lapsen ja vanhemman kanssa on suunniteltuja ja tavoitteellisia sekä ne keskittyvät koululäsnäolon lisäämiseen. Työskentelyn ja menetelmien on oltava perusteltuja sekä selitettävissä lapselle ja vanhemmalle.
- Koulukieltäytyjillä usein ilmenevää ahdistusta voidaan pyrkiä lievittämään lisäämällä lapsen ymmärrystä miten ahdistus toimii ja esimerkiksi altistuksella.
- Pitkän poissaolojakson jälkeen, suunnitella ensimmäinen koulupäivä erityisen hyvin ja ennustettavaksi. Sovi lapsen kanssa esimerkiksi kuka koululla on vastassa, miten hän haluaa tulla kohdatuksi ja haluaako hän miettiä mitä sanoo luokkakavereille syyksi poissaoloille. (Friberg ym. 2020, 123–128, 134–135.)

Ylläpitäminen

- On odotettavaa, että vanhat tunnetilat voivat palata. Tehkää suunnitelma sen varalle, kuinka haastavissa tilanteissa toimitaan ja erityisesti nivelvaiheisiin.
- Suunnitelma luo turvaa niin lapselle kun vanhemmalle.
- Aina voi ottaa askeleen taakse päin. (Friberg ym. 2020, 141–142.)
- Koulussa on kiinnitettävä huomiota lapsen kouluun kuulumisen tunteen vahvistamiseen. Suhde kouluun on rakennettava uudelleen (Virtanen 2020, 26).
- Hemmasittare-mallin työkalu: Ylläpitoasiakirja (Friberg ym. 2020, 17).

Lapsen kohtaaminen

Lapsen voi olla vaikea ottaa apua ja tukea vastaan aikuiselta, jota hän ei tunne. Luottamuksen rakentaminen on ensiarvoisen tärkeää, kun aloitetaan työskentelyä lapsen ja perheen kanssa. Epämiellyttävän sekä vastenmielisen asian ja tunteen kohtaaminen vaatii jaksamista sekä uskallusta haastaa itseään. Hyvän suhteen luominen onkin keskeisessä osassa, että lapsen tuetaan lasta takaisin koulunkäyntiin. (Friberg ym. 2020, 77–78)

Liittouma on taito tasapainoilla empaattisen myönteellisen ja asiakkaalle sovittuihin tavoitteisiin johtavan muutostyön väillä.

(Friberg ym. 2020, 75)

Vinkejä hyvän liittouman luomiseen!

- Varaa aikaa yhteistyön aloittamiselle ja muutokselle.
- Ole kiinnostunut lapsen asioista ja kiinnostuksen kohteista.
- Kysy missä lapsi on hyvä ja mitä hän tekee mielellään.
- Ymmärtävä lähestyminen saa lapsen tuntemaan itsensä näkyväksi ja arvostetuksi.
- Hyväksy lapsen tunteet.
- Kerro jotain myös itsestäsi.
- Ole rehellinen.
- Pyydä lupa arkaluontoisista asioista puhumiseen.
- Tue lasta pohtimaan sekä oivaltamaan, mitkä syyt ja tekijät pitävät yllä hänen käyttäytymistään.
- Luo toivoa tuomalla esiin, että on muitakin joilla on samanlaisia haasteita.

(Friberg ym. 2020, 78–79)

Apua lapsen pelkoihin ja ahdistuneisuuteen

Kouluikäisimmät lapset ovat usein taipuvaisia ahdistumaan ja kokemaan huolen tunnetta. Usein tämä ensin ilmenee somaattisina oireina. Tunteiden välttely ja epämiellyttävän tilanteen pakoilu voi pitkittyessään aiheuttaa kroonista poissaoloa koulusta. (Friberg ym. 2020, 97.) Tässä tilanteessa lopulta koulu on se, joka aiheuttaa voimakasta vastenmielisyyden tunnetta. Kognitiiviseen käyttäytymisterapiaan (KKT) pohjautuvat menetelmät on todettu hyödyllisiksi kroonisesti kouluikäisimmien lasten tukemisessa (Friberg ym. 2020, 15).

Ahdistuksen tunteeseen ei useinkaan voida vaikuttaa pelkällä keskustelulla, sillä tunne itsessään on tahdosta riippumaton reaktio, joka ei muutu pelkän järkipäisen pohdinnan seurauksena. Tämän vuoksi työskentelyssä hyödynnetään usein toimintamallia, jossa epämiellyttävää tilannetta lähestytään suunnitelmallisesti ja asteittain. Tavoitteena on harjoitella pelon ja ahdistuksen sietämistä turvallisissa olosuhteissa. Tätä menetelmää kutsutaan *altistamiseksi*. (Friberg ym. 2020, 56.)

Pitkään koulusta pois olleet lapset kokevat usein myös masentuneisuutta. Kuitenkin ajatellaan, että masennus on lähinnä tekijä, joka pikemminkin ylläpitää poissaoloa kuin aiheuttaa sitä. Siksi masennusta hoidetaan usein ensisijaisesti pyrkimällä lisäämään koululäsnäoloa. Myös ystävien tapaamiset, vapaa-ajan toiminta ja toimivat perhesuhteet auttavat masennusoireiden vähenemisessä. (Friberg ym. 2020, 99.)

Lapsen tukena altistuksessa:

- Tiedosta, millaiset valmiudet lapsella on käsitellä vastenmielisiä tunteita. Tarvittaessa niitä varten tehdään harjoitussuunnitelma.
- Vaikeusasteen on oltava sopiva, jotta lapsi ei epäonnistu.
- Harjoittelun on oltava säännöllistä.
- Monipuolisia altistuksia erilaisiin tilanteisiin.
- Lasta ei saa koskaan pakottaa.

(Friberg ym. 2020, 57.)

Moniammatillisella yhteistyöllä voidaan tarjota lapselle ja perheelle monenlaista tukea lapsen ahdistuneisuuden ja pelkojen hoitoon. Esimerkiksi *Cool Kids* hoito-ohjelma tarjoaa apua ja tukea voimakkaita tai epärealistisia pelkoja, huolestuneisuutta tai ahdistuneisuutta kokeville lapsille ja nuorille. Nuorten *Cool Kids*:n nimi on *Chilled*. *Cool Kids Autismi* on kehitetty huomioimaan erityisesti autismikirjon lasten ja nuorten erityispiirteitä. (Mielenterveystalo s.a.a.)

Ymmärrystä keho-oireisiin ja erityispiirteisiin

Koulukieltäytyjillä erilaiset keholliset oireet voivat olla yleisiä ja ne voivat taas osaltaan heikentää mielialaa sekä lisätä huolia ja ahdistuneisuutta. Jos pitkäaikaisten kehon oireiden taustalta ei löydy somaattista tai psykiatrista sairautta, kutsutaan oireita *toiminnallisiksi oireiksi*. Pitkään jatkuessaan, ja mikäli oireet haittaavat merkittävästi arkea, puhutaan *toiminnallisesta häiriöstä*. Tällöin keskushermoston säätely on joutunut epätasapainoon ja reagoi herkemmin sellaisiin ärsykkeisiin, jotka tavallisesti ovat neutraaleja. (Mielenterveystalo s.a.b.)

Toiminnallisia oireita voidaan ymmärtää myös vireystilan säätelyn näkökulmasta. Vireystila kuvaa tarkkaavuuden ja virkeyden tasoa, ja sen optimaalista aluetta kutsutaan sietoikkunaksi – tilaa, jossa ihminen on yhtä aikaa toimintakykyinen ja rauhallinen. Mikäli kehon ”tutka” (neuroseptio) on herkistynyt, hermosto saattaa tulkita vaaralliseksi tilanteet, jotka eivät sitä ole. (adhd-liitto s.a.)

Tällaisissa tilanteissa lasta voikin olla tarpeen tukea ymmärtämään oman hermoston toimintaa, rauhoittamaan kehoa ja vähitellen laajentamaan sietoikkunaa. Esimerkiksi rentoutumisen ja hengityksen harjoitukset voivat auttaa palauttamaan kehon tasapainoa ja vähentämään ahdistuneisuutta.

Lasten, joilla on *neuropsykiatarisia oireita*, täytyy saada heille räätälöityä tukea ja opetuksen eriyttämistä (Friberg ym. 2020, 98). Esimerkiksi tarkkaavaisuushäiriön ja *autismikirjon* erityispiirteet on huomioitava kouluympäristössä ja näin tuettava heidän koulunkäyntiä ja kouluun kiinnittymistä.

ADHD-lapsen vireystila voi vaihdella suurestikin päivän aikana (adhd-liitto s.a.) ja se osaltaan voi vaikeuttaa koulunkäyntiä. Heillä ei kuitenkaan ole välttämättä taipumusta eristäytyä vaan oireilu ilmenee useammin esimerkiksi koulusta pinnaamisena (Friberg ym. 2020, 98). Kuitenkin myös viitteitä koulukieltäytymisen ja ADHD:n yhteydestä on havaittu (Virtanen & Pelkonen 2023, 133-134).

Autismikirjon lapsella on kartoitettava, mitä *valmiuksia* hänellä on koulunkäyntiin, ja tarkasteltava sitä, mitä valmiuksia kouluympäristössä toimimiseen tarvitaan (esim. kouluun lähtötoimet, sosiaalinen vuorovaikutus ja kommunikaatio). Tavoitteena on harjoitella näitä valmiuksia. Yhtä lailla kouluympäristössä on huomioitava erityispiirteet niin, että se tukee lapsen on mahdollisuuksia käydä koulua. (Friberg ym. 2020, 98-99.) Mahdolliset aistiherkyydet täytyy myös ottaa huomioon niin kotona toimiessa, kuin koulussa (Friberg ym 2020, 130).

Vanhemman kohtaaminen

Lapsen kouluakymättömyys vaikuttaa koko perheeseen ja voi kuormittaa vanhempaa monella tapaa. Lapsen tilanne voi aiheuttaa hyvin monenlaisia tunteita, kuten keinottomuutta, toivottomuutta, epätoivoa ja surua. Poissaolot ovat voineet jatkuvaan vuosiakin ja jatkuva kuormitus sekä epätietoisuus vaikuttaa myös vanhemman jaksamiseen ja pahimmillaan aiheuttaa esimerkiksi työkyvyttömyyttä ja masennusta. (Vesuri 2024, 2; Isola & Syrjänen 2024, 26-27.)

Vanhemmalla voi olla myös itsellä huonoja kokemuksia omista kouluajoista, mikä vaikuttaa hänen suhtautumiseensa kouluun. Samoin, jos koululta ollaan vanhempaan yhteydessä usein vain negatiivista asioista ja epäonnistumisista, voi tämä osaltaan lisätä vanhemman ahdistusta ja myös epäluottamusta koulua kohtaan. (Friberg ym. 2020, 138.) Tärkeää onkin pyrkiä moniammatillisella yhteistyöllä palauttamaan tuota luottamusta, koska vanhemman toiminnalla ja asenteella on suuri vaikutus muutoksessa.

Hyvän liittouman rakentaminen vanhemman kanssa

- Hyväksy vanhemman tunteet.
- Ole kiinnostunut perheen elämästä ja tilanteesta.
- Pyri selittämään, miksi on ymmärrettävää, että vanhempi toimii tietyllä tavalla, mutta miksi myös muutosta tarvitaan.
- Ole kiinnostunut keskusteluissa lapsen harrastuksista ja kiinnostuksen kohteista ja tuo vanhemmalle esille lapsen vahvuuksia sekä myönteisiä puolia.
- Kiinnitä huomiota perheessä esiintyviin hyviin asioihin ja tuo myös ne esille.
- Kerro jotain itsestäsi. Kun työntekijä kertoo sopivasti itsestään ja uskaltaa näyttää erehtyvänsäkin, vuorovaikutus muuttuu aidommaksi ja helpommin lähestyttäväksi.
- Välitä kokemusta, tietoa ja ammatillisuutta. Tämä vaatii työntekijältä perehtymistä aiheeseen sekä kykyä kartoittaa ja ymmärtää perheen yksilöllistä tilannetta. Moniammatillinen verkosto voi olla tässä tukena.
- Auta vanhempaa ymmärtämään mitkä ovat lapsen ongelmien todennäköiset syyt ja mitä tekijät pitävät niitä yllä.
- Anna toivoa kertomalla että on muita perheitä samassa tilanteessa ja muutos on mahdollinen.
- Muistuta pitkän aikavälin tavoitteista ja varmista, että vanhempi sitoutuu niihin.

(Friberg ym. 2020, 80-81)

Huomioita perheen kanssa työskentelyyn:

- Arkiset toiminnot, kuten uni, hygienian hoito, ruokailu ja liikunta ovat tärkeässä osassa sujuvassa arjessa ja osaltaan tukemassa koulunkäyntiä. Selkeät rutiinit tukevat lasta kouluun paluuseen ja koulunkäyntiin. (Friberg ym. 2020, 128-130.)
- Kotona vietetyistä päivistä on tehtävä mahdollisimman samanlaisia kuin jos lapsi olisi koulussa. Vanhempi voi tarvita tukea, jos esimerkiksi lapsen ruutu-aikaa joudutaan rajoittamaan ja tämä voi aiheuttaa voimakkaita tunteita lapsessa. Tärkeää onkin, että tavoitteet on yhdessä laadittu ja vanhempi seisoo päätösten takana. Myös lapselle on tärkeää selittää, miksi kyseisiä toimia tehdään. (Friberg ym. 2020, 132.)
- Vaikka lapsi ei vielä olisi valmis kouluun, voidaan miettiä, tarvitseeko lapsi jotain erityisiä valmiuksia koulunkäynnin toteutumiseksi joita on syytä harjoitella pienin askelin (esim. katsekontaktin luominen, keskustelun aloittaminen, viittaaminen, luokan edessä puhuminen) (Friberg ym. 2020, 131, 136).
- Kun lapsi joutuu tekemään suuria muutoksia arkeensa koulunkäynnin sujumiseksi, voi myös lapsi-vanhempi-suhde joutua koetukselle. Työskentelyssä onkin tärkeää kiinnittää huomiota myös tämän suhteen vahvistamiseen. Esimerkiksi myönteisten yhdessäolon hetket ovat osaltaan vahvistamassa suhdetta. (Friberg ym. 2020, 84.)
- Perheen kommunikaatio- ja vuorovaikutusmalleja on hyvä tarkastella. On tärkeää tiedostaa, että sellaisella käyttäytymisellä on taipumus lisääntyä, johon kiinnitetään huomiota. Vahvista siis hyvää ja toimivaa. (Friberg ym. 2020, 138.) Jos vuorovaikutusmallit ja keskinäinen kommunikaatio ovat oikein haastavia, voi perhepsykoterapia olla tukemassa työskentelyä.
- Lapsen, ja tarvittaessa myös vanhemman, tunnetaitojen vahvistaminen on tukena epämiellyttävien tunteiden, pelkojen ja ahdistuksen kohtaamisessa. (Friberg ym. 2020, 138.)
- Koska viimeaikainen tutkimus on vahvistanut koulupoissaolojen systeemisen luonteen ja korostanut sosioekologista näkökulmaa, työskentelyssä on lapsen ja perheen lisäksi tärkeää tarkastella myös esimerkiksi kouluun kiinnittymistä tukevia tekijöitä (Sergejeff 2023, 20)

Menetelmiä ja työvälineitä

Motivoiva haastattelu-vuorovaikutusmenetelmä

Koulumatkan harjoittelu, koulun pihassa ajan viettäminen, koululuokassa vierailu.

Palkintopurkki tms. motivoimaan lasta tavoitteissa

Tunteiden sanottaminen menetelmäkorttien avulla.

Mielenterveystalo.fi :
Pitkäaikaisten kehon oireiden oma-hoito-ohjelma

Eläinavusteinen työskentely.
Esimerkiksi koira saattamassa koulumatkalla.

Mielenterveystalo.fi:
kouluakäymättömyyden omahoito-ohjelma

Erilaiset ahdistuksenhallinta harjoitukset

Mielenterveystalo.fi:
Ahdistuksen omahoito-ohjelma

Lukuvinkit

Tuomo Virtanen & Jenni Pelkonen 2023

Poissa porukasta

Vahvista kouluun kiinnittymistä ja puutu poissaoloihin

Kirja tarjoaa runsaasti tutkittua tietoa ja käytännön ratkaisuja oppilaan kouluun kiinnittymisen vahvistamiseen, koulupoissaolojen ennaltaehkäisyyn ja poissaoloihin puuttumiseen. Kirja sisältää paljon konkreettisia käytänteitä ja toimintamalleja oppilaiden kanssa työskenteleville.

lines Palmu (toim.) 2020

Takaisin kouluun

Koulua kouluakäymättömille

Kirja avaa koulukäymättömyyttä sekä tutkimuksen että käytännön näkökulmista. Kirjassa on paljon tietoa kouluakäymättömyyden taustasyistä ja keinoja syiden selvittelyyn sekä koulun yksilöllisen tuen rakentamiseen. Kirja keskittyy koulusta kieltäytyviin oppilaisiin. Kirja esittelee Suomessa käytössä olevia työkaluja ja tukimuotoja sekä myös huoltajien ja nuorten kokemuksia tukiprosesseista.

Peter Friberg, Martin Karlberg, Ia Sundberg Lax & Robert Palmer 2020

Kohti koulua

Hemmasittare-malli kouluakäymättömien tukena

Teoksessa kuvataan menetelmä, joka pohjautuu Ruotsissa laajasti käytössä olevaan kuntoutusohjelmaan ja sen avulla on autettu monia oppilaita palaamaan takaisin kouluun. Teos on suunnattu koulun, opiskeluhoollon, sosiaalitoimen sekä erikoissairaanhoidon henkilöstölle sekä huoltajille.

Teos on tutkimukseen perustuva perusteos sekä käsikirja, joka tarjoaa myös erilaisia lomakkeita ja työkaluja lapsen sekä perheen kanssa työskentelyyn.

Lähteet

ADHD-liitto. s.a. Kohti sieto-ikkunaa. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://verkkokurssit.adhd-liitto.fi/topics/kohti-sietoikkunaa/> [viitattu 6.11.2025].

Alin, M., Kaittä, A. & Leinonen L. 2024. Moniammatillisen yhteistyön muodot lasten, nuorten ja perheiden palveluissa. Teoksessa: Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö. Kiili, J., Jaakola, A-M., Anis, M., Lamponen, T. & Stenvall, E. (toim.) Gaudeamus. Tallinna. 37–54.

Friberg P., Karlberg M., Sunberg Lax I. & Palmer R. 2020. Kohti koulua. Hemmasittare-malli kouluakäymättömien tukena. Valterin julkaisusarja nro 3. Ohjaus- ja oppimiskeskus Valteri.

Heyne, D. 2022. Developmental Issues Associated with Adolescent School Refusal and Cognitive Behavioral Therapy Manuals. *Zeitschrift für Kinder- und Jugendpsychiatrie und und Psychotherapie*. Hogrefe 6, 471–494. Verkkojulkaisu. Saatavissa: <https://econtent.hogrefe.com/doi/10.1024/1422-4917/a000881> [viitattu 22.10.2025].

Isola, A-M. & Syrjänen J. 2024. Vaikutusten analyysi Kotoa kouluun -toiminnassa. Systemisellä otteella vähennetään koulupoissaoloja. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Työpaperi. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/148608/URN_ISBN_978-952-408-267-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y [viitattu 1.10.2025].

Mielenterveystalo. s.a.a. Cool Kids, lasten ja nuorten ahdistuksen hoito-ohjelma. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/ahdistus/cool-kids-lasten-ja-nuorten-ahdistuksen-hoito-ohjelma> [viitattu 6.11.2025].

Mielenterveystalo. s.a.b. Pitkäaikaisten kehon oireiden omahoito-ohjelma. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/omahoito/pitkaaikaisten-kehon-oireiden-omahoito-ohjelma/1-mista-kyse> [viitattu 6.11.2025].

Palmu I., Sergejff J. & Puustjärvi A. 2020. Koulunkäynnin ongelmat. Teoksessa: Palmu, I. (toim.) Takaisin kouluun. Koulua kouluakäymättömille. Valterin julkaisusarja nro 4. Ohjaus- ja oppimiskeskus Valteri 8–21.

Sergejff, J. (toim.) 2023. Yhteisellä koulutiellä. Käsikirja perusopetuksen oppilaiden läsnäolon ja poissaolojen vähentämiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/server/api/core/bitstreams/a2f09340-c9c2-4d1d-99c6-59fa8aa27d52/content> [viitattu 6.1.2025].

Valteri 2025. Kiva kun tulit. Pieni opas koululäsnäolon tueksi ja poissaolojen vähentämiseksi. Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://www.valteri.fi/wp-content/uploads/2023/11/2519222_Pieni_opas_koululasnaolon_tueksi_FL_web.pdf [viitattu 6.1.2025].

Vesuri, P. 2024. Lapsen koulukieltäytyminen vanhempien kokemana. Väitöskirjatutkimus. *e-Erika. Erityispedagogista tutkimusta ja koulutuksen arviointia* 2, 23–25. Verkkojulkaisu. Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/jyx/Record/jyx_123456789_9940 [viitattu 6.1.2025].

Virtanen, T. 2020. Kouluun kiinnittymisen teoria. Teoksessa: Palmu, I (toim.) Takaisin kouluun. Koulua kouluakäymättömille. Valteri-koulu. Valterin julkaisusarja 4. 22–27.

Virtanen, T. & Pelkonen, J. 2023. Poissa porukasta. Vahvista kouluun kiinnittymistä ja puutu poissaoloihin. PS-kustannus. Jyväskylä.

Opas laadittu Canvan suunnittelutyökalulla.

Oppaan kuvitus:

Maarit Pollari (Magic Medialla)

©Hannah Dorol

©24creative

©ruslannesterenko

©Caffs Studio